

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Dispvtationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtvte Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

Dispvtatio IV. De repugnantia fidei cum falsitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](#)

parum refert: quia poterant credere de futuro idem omnino, quod nos credimus de præterito. Sic ut idem, quod nos credimus de humilitate Christi, fuisse scilicet immunem ab omni peccato, propter unionem ad hypostasim diuinam, potuerunt, & debuerunt credere Apostoli, adhuc vivente Christo, tanquam ex parte adhuc futurum: quia differentia præteriti & futuri in ordine ad alios fidei per accidens se habet.

74 Addere autem possumus plures ex ipsis Apostolis, & ferè omnes superuixisse Beatissime Virginis, si quidem præsentes fuerint morti, & funeri ipsius: quare non minus quam nos potuerunt immunitatem illam à peccato veniali, vt rem omnino præteritam credere; prout de facto cedebut, & testari videntur in Liturgiis ab ipsis Apostolis compotis, in quibus memoriam eiusdem Dei Genitricis fecerunt vocando eam putram, & immaculatam. Sic enim orat Diaconus in Missa composita à Iacobo Apostolo fratre Domini, quam liturgiam venerata sexta synodus can. 32. *Commemorationem agamus sanctissima, immaculata, gloriissima, benedicta Domina nostra Maris Dei, & semper Virginis Maria, &c.* Et post consecrationem Sacerdos dicit: *Precipue sanctissime, immaculata, super omnes benedicta gloriissima Domina nostra Deipara, &c.* & Cantores respondent: *dignum est, vt te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irreprobam, & Matrem Dei nostri.*

DISPUTATIO IV.

De repugnantia fidei cum falsitate.

SECTIO I. Premittuntur aliqua de mendacio.

II. Vtrum Deus possit mentiri, vel saltē falsum reuelare.

III. Argumenta contra doctrinam præcedentem dissoluuntur.

IV. Vtrum reuelatio falsa ex malitia eius intrinseca reddatur impossibilis Deo.

V. An possit Deus amphibologice loqui, & an ex hoc capite deficit eius infallibilitas.

VI. Vtrum fides aliunde possit generare assensum falsum circa reuelationem apparentem.

VII. Vtrum actus fidei possit ut premisa concurrere ad conclusionem falsam.

Hoc etiam pertinet ad obiectum fidei diuinæ, quod quidem, vt possit terminare actum fidei supernaturalis, debet esse verum, de qua proprietate, & unde pronunia hæc repugnans, & quanta sit, agendum nobis est hac disputatione. Duplex autem quæstio venit potissimum sub hoc titulo examinanda. Prima est, an possit Deus reuelare aliquid falsum. Cum enim dictum sit in superioribus, ob-

iectum fidei esse quidquid Deus obseruare reuelaret: si semel admittas, Deum posse reuelare aliquid falsum, consequens est, quod aliquid falsum possit esse obiectum nostræ fidei. Secunda quæstio est, esto Deus non possit aliquid falsum dicere; si tamen falsum aliquid proponatur nobis, ut reuelatum à Deo, an possit nostra fides cicerere assensum circa illud obiectum apparenter reuelatum.

SECTIO I.

Premittuntur aliqua de mendacio.

VT clarius procedamus. Aduerto primum Men-
daciū esse dicere aliquid scienter alter ac
sentimus. Ita S. Augustinus in *Enchirid.* cap. 18. quid sit.
tom. 3. Vnde cum eodem Augustino inferunt
Theologi communiter, non esse idem mentiri ac
falsum dicere; potest enim aliquis dicere falsum
absque mendacio, quia nimis putat, id esse
verum, arguendo non mentitur, quia mentiri
est contra mentem ire. E contra vero potest ali-
quis dicere verum, & tamen mentiri, quia id,
quod re ipsa verum est, ipse putabat esse falsum,
aque ideo loquuntur est contra id, quod tentie-
bat. Quod dissentit explicitum Augustinus ibi-
dem his verbis: *melior est, qui ne sciens falsum di-
cit, quoniam id verum putat, quam qui mentiendi
animus sciens gerit, ne sciens verum esse quod dicit;*
*ille namque aliud non habet in animo, aliud in ver-
bo: hinc vero qualemque per se ipsum sit, quod ab
eo dicitur; aliud tamen clausum in pectore, aliud in
lingua promptum est: quod malum proprium est
mentientis.* Ex quibus verbis colligitur, totam
& solam malitiam mendaciū consistere in oppo-
sitione verborum cum mente. Fatoe, in ordine
ad Deum haec duo esse inseparabilia, mentiri &
falsum dicere. Cum enī Deus non possit falli,
sed debeat scire omne verum: consequens est,
vt si loquitur iuxta suam mentem, loquatur
etiam id, quod verum est; & è contra, si dicetur
falsum, dicetur etiam contra suam mentem. Cæ-
terum in ipso etiam Deo virtus veritatis forma-
liter loquendo, non est immediatè ad dicendum id; quod est verum, sed ad dicendum id, quod
revera habet in mente, & non aliter, ac habet in
mente.

Aduerto tamen secundū, (licet hoc pertineat
ad modum loquendi) apud Augustinum cum, qui
dicit, quod falsum putat, cum re ipsa sit verum,
non dicere verum: aliud enim est, dicere verum,
aliud inneniri verum, quod dicitur. Sic enim dixerat
Augustinus paulò ante loco citato, his verbis: *qui
non, quod sentit, hoc dicit, non verum dicit; quamvis
verum inneniat esse, quod dicit.* Quod ex eodem
Augustino obseruauit S. Thom. in frag. 110. art. 1.
Hoc tamen, vt dixi, pertinet ad modum loquen-
di; nam in rigore possumus etiam dicere, quod
ille dicat verum: sicut è contra, qui loquitur
quidem iuxta mentem, sed fallitur, solemus di-
cere, quod non mentitur, sed dicit falsum. Clari-
rus tamen distinguunt aliqui veritatem & falsi-
tatem physicam, vel moralem: illa defumitur ex
conformatitate, vel disformatitate cum obiecto; hæc
autem ex conformatitate, vel disformatitate ad tuen-
tem. Ita etiam Hurtado disq. 17. art. 1. §. 8.

Illud potest magis de re ipsa dubitari; an qui
loquitur id, quod re ipsa est verum, sed ipse pu-

*Aus quiloqui-
tur verum;
putans esse
falsum, com-
mittit pecca-
tum mendaci
consumma-
tum.*

tat falsum, committat peccatum mendacij consummatum an vero solum secundum effectum, sicut qui furatur monetam æream, quam putabat esse auream, committit fursum graue affectum, non tamen cum effectu, & ideo licet peccet mortaliter; non tamen incurrit reseruationem, aut censuram, vel alias penas, si quis efficit imposita furto graui. Sic quasi porci, an perjurium eius, qui putauit obiectum falsum, cum tamen esset verum, intelligitur reseruationem, vel afferens censuram, vbi reseruationem esset, vel sub censura prohibiti peccatum perjurij. Videatur enim idem dicendum quoad hoc de mendacio, & perjurio, quod dicitur de furto, homicidio, & aliis, quæ non censentur peccata, completa quoad reseruationes, & penas, nisi exteriorum etiam ponatur effectus prohibitus.

Omnino tamen puto, illud esse peccatum consummatum mendacij, & perjurij prout colliguntur ex S. Thoma dicto art. 1. & ex verbis citatis Augustini, qui dicit, illud esse malum proprium mendacis, dicere rem aliter, ac est in mente. Idem docet Suarez disp. 3. sect. 5. num. 1. dicens, illud esse propriæ mendacium, quia contra mentem loquitur, in quo ratiæ mendacij consummatur. Vnde credo, incurri per eiusmodi perjurium reseruationem, & alias penas perjurio impositas: quod etiam fatetur Hurtado disp. 17. num. 9. quia perjurium illud exterius consummatum est, dum iuratur contra mentem iurantis. Possumus autem hoc ipsum confirmare, & explicare magis ex doctrina à nobis sœpe supposita, quod scilicet verba, & voces non significant immediatè res, sed conceptus loquentis: quare quando dico, Petrus est in foro, voces illæ immediatè non exprimunt Petrum in foro, sed mentem-meam de Petro existente in foro, quasi implicitè dicam, ego credo quod Petrus sit in foro. Quamuis ergo Petrus sit in foro, si tamen id ego non credo, falsa sunt voces illæ, per quas testor me credere, Petrum esse in foro, cum tamen id non credam. Unde si in rigore loquamur, non videtur absurdum, & vniuersaliter loquendo necessaria distinctio illa de veritate & fallacitate physica, vel morali; nam licet illæ duæ veritates separabiles sint ab inuicem respectu ultimi, & indirecti obiecti, v. g. quod Petrus sit in foro, & possit loquatio esse vera veritate physica, & falsa falsitate moralis, in quo sensu Augustinus loquitur, quando dicit illum verum dicere, & simul mentiri: certèn loquendo de obiecto, quod immediatè, & directè significo, & testor per voces, quod semper est mens mea, non potest una veritas ab alia separari; quia vel credo Petrum esse in foro, vel id non credo. Si credo, iam voces habent vitramque veritatem, quia conformantur cum mente, & habent veritatem moralē, & conformantur etiam cum obiecto directè testificato, cum per illas voces affirmem me id credere, & reuerterea credo, atque ideo habent etiam veritatem physicam. Si vero id non credo, iam habent vitramque falsitatem: moralē quidem, quia non conformantur cum mente, atque etiam physicam, cum id, quod affirmo, nempe mea credulitas de Petro in foro, non debet à parte rei. Ex quo appetit iam, quomodo perjurium illud sit in omni sensu completum, & consummatum, non solum quia iuratur contra mentem iurantis, sed quia Deus assertur in testem falsitatis non solum existimat, sed vera & realis falsitatis: nam iurans affert Deum in te-

stem, non tam quod Petrus sit in foro, quam quod ipse credit, Petrum esse in foro; quod quidem falsissimum est; ergo assertur re ipsa Deus in testem falsitatis: quod sufficit ad omnimodam consummationem perjurij undeque comple-

Aduerto tertio, aliquos distinguere etiam inter mentiri, & dicere mendacium, ita ut mentiri sit dicere contra mentem, sive id re ipsa verum, sive falsum sit: dicere autem mendacium includat utrumque, nempe dicere contra mentem, & quod id, quod dicitur, falsum sit. Ita videntur lentes Magister in 3. dis. 3. & Bonaventura ibi. Hoc ut pertinet ad modum loquendi, & diffinatio illa non haber solidum fundamentum, vt bene notauit Lorce dis. 7. num. 5. quia, licet obiectum sit verum, si tamen dicitur contra mentem, eo ipso qui ita mentitur, peccat, & non alio peccato, nisi mendacij; nec porci separari mentiri, à commissione mendacij. Nec Augustinus quem pro illa differentia afferunt, id dixit, sed distinxit: lumen inter mentiri & dicere falsum, cum possit aliquis mentiri dicendo verum, & è contra dicere falsum absque mendacio.

Aduerto quartò, aliquos requirere ad mendacium quod proferatur cum animo fallendi, seu decipiendi. Ita Magister, & Bonaventura lectoris, Cano lib. 2. de locis cap. 1. Bañes in prel. quest. 1. art. 3. dub. 1. & Gratianus in cap. Batatas, dis. 22. & videtur colligi ex definitione mendacij, quam tradit August. in Enchirid. c. 18. vbi dicit esse falsam vocis significacionem cum animo fallendi. Alij tamen hanc conditionem reiciunt, Caet. Richard. Alensis, Durand. Gab. & annos Almainus, quos refert, & sequitur Lorce dicit dis. 7. num. 2. quibus videtur fauere S. Thomæ in qua quest. 110. art. 1. & idem Augustinus in 2. foliolog. vbi distinguit mendaces à fallacibus. Mendaces, inquit, hoc à fallacibus differunt, quod omnis fallax appetit fallere, sed non omnis vult fallere, qui mentitur. & in lib. contra mendacium in tribus primis capitibus nihil de hac questione definit: quare quando alibi posuit in definitione animum fallendi explicitat hi auctores, iudei, animalia dicendi falsum.

Respondeo, in primis non requiri ad mendaciū voluntatem fallendi, qua habeat pro fine intento deceptionem: qui enim decipit ad fraudandum non haber pro fine deceptionem, sed futurum, vt constat. Deinde certum videtur non requiri voluntatem aliquam fallen di reduplicatum, sed sufficere voluntatem fallen materialiter, & specificatiū. Nam fallere includit significare hoc obiectum, seu facere, quod audiens veniat in cognitionem huius obiecti; & rursus quod hoc sit contra meam mentem, seu contra veritatem obiecti: & primum sine secundo, non sufficit ad fallendum. Qui autem mentitur, solum vult sapere, quod audiens cognoscat tale obiectum, non autem vult, quod obiectum illud sit fallum, immo frequenter vult, quod esset verum, v. g. qui fingit se nobilem, vult, quod alii credant eum nobilitatem, non vult autem, quod decipiatur, immo vult, quod non deciperentur: non ergo vult fallaciam secundum totum, quod fallacia adæquata sumpta includit, sed solum specificatiū, & materialiter illam notitiam, que in his circumstantiis aliunde erit falsa, & deceptio. Deinde puto, ad mendacium requiri voluntatem aliquam vel directam, vel saltem indirectam decipiendi. Nam qui mentitur, loquitur; ergo ordinat

nat suam mentem ad alium, cui eam intendit communicare, ergo habet voluntatem aliquam ordinandi talem mentem suam ad eum, qui loquitur: si ergo notitia, quam ordinat, est falsa, iam habet voluntatem aliquam ordinandi ad alium mentem, quam non habet, & per consequens vult, quod audiens concipiatur mentem suam alter, ac reuera est. Dixitamen requiri voluntatem fallendi directam, vel indirectam; quia fortasse ad mendacium, & eius malitiam non requirit voluntas formalis loquendi, sed sufficit velle proferre eas voces in iis circumstantiis, in quibus faciunt ex se hunc fenestrum, quod velit communicate talem mentem ardientibus. Nec unquam credam, excusari à mendacio, vel etiam à pericolo illum, qui proferret verba ex se significantia iuramentum, vel assertione, excludente solum interius intentionem loquendi, & habendo intentionem proferendi solum materialiter illa verba ad exercendam vocem, etiam in his circumstantiis auditores concipiunt, et loqui. Certè si hoc licet, fructu efficit prohibitionem mendacij, & pericoli: omnes enim, qui nunc mentiuntur, effugere possent ciuili modi peccata, proferre easdem voces, (quod ad eorum intentionem sufficeret) & excludendo intentionem internam loquendi. Vnde sequerentur eadem omnia inconvenientia, ob quae mendacium est illicitum; quod nempe impediret commercium, & coniunctus humanus, & homo redderetur non fide dignus, & cui credit non posset: semper enim audiens meritò timeret, quod verba essent prolatæ sine animo significandi & loquendi: & quantumcumque affirmaret, se habere animum loquendi, de his ipsis verbis formidare possent, quod essent solum prolatæ ad exercendam vocem. Virtus ergo veracitatis, que obligat ad non mendacium, obligat propter eadem motiva ad non proferendas voces, qua in iis circumstantiis ex le debent significare determinatè id solum, quod est contra mentem proferentis: quare non minus id efficit contra veracitatem, aut etiam contra religionem si proferretur iuramentum. Vide, quæ in similili dixi tom. 2. de iustitia, & iure disp. 23. sect. 1. n. 12. agendo de eo, qui promitteret extenuis absque intentione interna promittendi, de quo dixi, non minus obligari ex fidelitate ad implenda promissi, quia veritas in promissi, que appellatur *fidelitas*, obligat ad conformanda facta cum dictis externis, sicut veritas in loquendo obligat ad conformanda verba externa cum mente loquentis, ideo ergo dixi, ad mendacium requiri voluntatem directam, vel saltem indirectam fallendi; quia si aliquis vellet proferre solum materialiter voces illas sine animo loquendi, vt se liberaret ab instantia interrogantis, videtur fortasse non habere voluntatem directam loquendi contra mentem, cum non habeat voluntatem loquendi, aut significandi; habet tamen voluntatem saltem indirectam fallendi, cum vellet proferre illas voces, prævidens in his circumstantiis, sequi ex prolatione tali, quod audiens decipiatur. Et certè difficultè potest excogitari causus, quo mendax non habeat voluntatem directam fallendi: quia eo ipso, quod profert illas voces, vt liberet se, vel ut satisfaciat desiderio, aut interrogationi auditoris, eligit eas voces ut viles ad eum finem; non sunt autem alites ad eum finem viles, nisi prout significant talem mentem loquentis, & generant in audiente talem

Card. de Lugo de Virtute Fidei Diuina.

11

*Aa possit
committi pec-
catum men-
dacijs, vel per-
iuryj, atq[ue] apud
e solum
proferat verba
significan-
tia contra
moralis suam.*

*Veritas est
pars poteſtua-
ria iustitia.*

*Mendacijs tor-
pido unde
sumitur?*

fiterit: tunc autem nihil asseritur, cùm nemini detur notitia mentis proferentis falsa, quam quidem nemo intendit dare sibi met ipsi contra propriam mentem, quia nemo potest sibi persuadere id quod scit, & credit esse omnino falsum.

¹² Hoc tamen intelligo, quando proferens voces cum nemine prorsus loqui vult absolutè, vel faletem sub conditione. Vnde alter dicendum erit in primis, quando veleret loqui per illas voces falsas cum Deo, vel cum Angelis bonis, vel malis, vel etiam cum animabus separatis. Nam licet Deum non possumus fallere, nec facere quod veniat in notitiam mentis nostra alter, ac est: possumus tamen ponere voces aptas ex se ad dannam ei talem notitiam falsam, & hoc ipsum intendere, quantum est ex parte nostra: atque adeò possumus illi mentiri dicendo, nos habere propositum aliquid faciendi, cùm tale propositum non habeamus. Quia sicut possumus loqui cum Deo per voces externas veras, licet non demus ei notitiam mentis nostræ per voces, quam ipse aliunde perfectissimè intuetur; sic possumus per voces falsas mentiri Deo, licet cum effectu non persuadamus ei notitiam mentis nostræ contra id, quod in mente habemus: quia conanum falem, quantum in nobis est, id ei persuadere. Quod tamen nobismetipſis persuadere non conanum; quia nemo sibi vult persuadere id, quod putat, & tenet esse falsum. Dixi tamen, non posse facile contingere tunc periculum: quia nolo nunc contendere, si possit aliquis habere aliquando etiam eam voluntatem, quia velit persuadere sibi, si fieri posset, mentem suam non esse illam, quam de facto haber, sed aliam, & ad hoc sibi per voces loquatur: quo casu, licet proprie non mentiretur, quia mendacium, sicut & veritas est ad alium, videtur tamen affere Deum in testem, non quidem mendacij sed falsi, quod sufficeret ad peccatum periculij contra religionem.

³¹

Vnde etiam posset concedi, quod possit inueniri mendacium, atque etiam periculum, quando aliquis apud se solum ita loqueretur per voces externas falsas, vt ex intentione sua dirigat voces illas ad alios sub conditione, si eas audiant. Sic enim Sacerdos celebrans coram uno solo, etiam recitans officium diuinum solus dicit, *Orate fratres, Dominus vobiscum, & similia*, dirigens illas voces, quantum est ex se, ad plures, si ad sint, vel audire possint. Sic aliquis in loco obscuro posset loqui cum aliis, si forte ad sint, quamvis neminem adscire videat, & tunc posset mendacium, & periculum committere. Sic ergo, qui solus profert voces, posset dirigere eas non ad se, sed ad alios sub conditione, si ad sint, vel audiant. Ideo dixi, requiri voluntatem faletem conditionata manifestandi mentem falsam aliis, vt possit esse mendacium: quare à fortiori eadem intentione conditionata sufficeret tunc ad peccatum pertinere.

¹⁴ Secundum dubium circa hoc ipsum esse potest, an qui scit, dicta sua à nomine credenda, peccet adhuc peccato mendacij? Ratio dubitandi.

An qui scit, dicta sua à nomine credenda, peccet adhuc peccato mendacij?

Catholica, & communis doctrina negat in primis Deum unquam mentitum, vel falem etiam asseruisse. Hanc esse de fide farentur Theologii omnes, quos videre poteris apud Suarez diff. 3. sebt. 5. num. 6. & constat, sine heresi negari non posse, cum opponatur directè propositionibus de fide reuelatis in sacra Scriptura Numer. 23. Non est Deus quasi homo, ut mentitur nec ut filius hominis ut mutetur. ad Tit. 3. Qui non mentitur Dens. ad Rom. 3. Est autem Deus verus,

fine, & ratio ex dictis esse potest, quia in eo causa ille adhuc loquitur, ergo ordinat mentem suam falsam ad eos, quos alloquitur, & per consequens habet aliquam voluntatem, quod iij cognoscant, eam esse suam mentem. Ad hoc enim non requirit voluntas, & intentione absolute finis, nempe notitiae falete in aliis generanda, sed suffici voluntas ab soluta medijs, nempe vocis ex le manifestatio talis obiecti falete, & voluntas faletem conditionata finis, nempe quod alij concipiunt eam esse mentem loquentis. Que voluntas falete potest cum desiderio simul, quo optet, ne auditores id credant. Sic enim testis coactus ad delificandum verum crimen sui amici, illud manifestari iudici, à quo tamen desiderat id non creari. Qualis autem sit illa voluntas in loquenti communicandi mentem, & quomodo pollicitare com desiderio, quo optat non intelligi, videbitis postea secunda. 3.

S E C T I O II.

Vtrum Deus possit mentiri, vel saltem falso reuelare.

¹⁵ **S**upposita ergo differentia inter mendacem, & faletem assertorem, probandum iam est, utrumque Deo repugnare. Fuit autem in primis error & in omni blasphemia plenus aliquorum, qui ut sit ¹⁶ excusare mendaciam, Deum etiam mendacem facere non erubuerunt dicentes, ipsum de facto si pote mentitum fuisse, ita Priscillianista heretici, & Armeni, de quibus Augustinus lib. contra mendacium cap. 2. & lib. de heresibus heref. 70. Guido Carmelit. lib. de heresibus cap. 30. Castro adversus heres, verb. Deus, heref. 13, & Valentia in presenti quaest. 1. punto 3.

Ab hoc errore parum distat Robertus Holchot in 2. quaest. 2. art. 8. membr. 3. & in 3. quaest. 1. art. 8. qui futurum, Deum non posse quidem mentiri, posse tamen decipere, & dicere falso: quia mendacium addit malitiam moralē, que Deo repugnat, sicut potest Deus hominem occidere, non tamen committere homicidium, quia hoc nomine significatur occisio iniusta, & illicita. Ita Deus potest dicere falso, & decipere, & de facto id fecit; licite tamen, & ideo absque mendacio quod non fit, nisi illicitè, & contra prohibitionem.

¹⁶ Secundò, Alij dixerunt Deum de facto nec mentiri, nec falso dicere, nec id posse facere de potentia ordinaria, posse tamen de potentia ab voluntate, non quidem mentiri proper rationem proximè traditam, sed tamen falso reuelare, ita Petrus de Alia in 1. quaest. 2. dub. 3. circa solutionem 4. rationis. Adamus Godamus in 3. diff. 14. quaest. 4. art. 2. Almainus in moralibus cap. 7. Gab. in 3. diff. 18. littera G.

Catholica, & communis doctrina negat in primis Deum unquam mentitum, vel falem etiam asseruisse. Hanc esse de fide farentur Theologii omnes, quos videre poteris apud Suarez diff. 3. sebt. 5. num. 6. & constat, sine heresi negari non posse, cum opponatur directè propositionibus de fide reuelatis in sacra Scriptura Numer. 23. Non est Deus quasi homo, ut mentitur nec ut filius hominis ut mutetur. ad Tit. 3. Qui non mentitur Dens. ad Rom. 3. Est autem Deus verus,

& omnis homo mendax. Ioann. 8. *Qui misit me,* verax est. Matth. 24. *Celum & terra transibunt,* verba autem mea non transibunt. Psalm. 144. *Fidelis Deus in omnibus verbis suis,* & sanctus in omnibus operibus suis, & alibi passim. Testimonia vero sanctorum Patrum, & alia Scriptura loca indicabo conclusione sequenti ad probandum, nec de potentia absoluta posse Deum falsum dicere.

17 Nunc aduerto, haec loca non solum probare, Deum non esse mentium, propt mendacum includit peccatum, sed etiam non dixisse falsum. Ad quod ponderari possunt verba adducta ex cap. 23. Numer. Non est Deus quasi homo, ut mentitur, &c. nam statim subiungitur, *Dixit ergo, & non faciet loquuntur est, & non implebit?* Quia consequentia non esset bona, si Deus sine peccato mendacij posset falsum dicere: non bene enim argueretur, Deus mentiri non potest, ergo faciet, quod promisit: posset enim respondere, qui sententiam illam Holchot tueretur, Deum qui- dem non posse mentiri, posse tamen falsum praedicare, & promittere, atque ideo ex Dei predicatione non sequi, quod res ponenda sit. Ad hoc etiam est optimus locus ex prima Epist. Ioann. cap. 5. *Qui non credit Filio Dei, mendacem facit, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filiis suo.* Quod etiam argumentum inutile, & vanum esset, si Deus absque mendacio posset testificari falsum: tunc enim, qui non crederet Deo testificanti, non faceret Deum mendacem, sed dicentem falsum: & tamen Apostolus affirmit, quod eo ipso faceret Deum mendacem: idem constat ex verbis illis vniuersalibus Psalmi: *Fidelis Deus in omnibus verbis suis.* Si enim Deus aliquando decipit, quamvis tunc non esset mendax, quia sine peccato id faceret, non tamen esset positivè fidelis in verbo illo, cum non conformaret facta dictis, quod est proprium fidelitatis.

18 Factor quidem, in nobis posse distingui, & separari, mentiri & dicere falsum etiam scientes, quia posset alius per ignorantiam inuincit iles potare, quod licet aliquando dicere falsum: & tunc dicere falsum, & deciper absque peccato, & non mentiretur formaliter loquendo, quia mendacij nomen fortasse includit malitiam formalem, qualis in illo actu non esset, sed solidum materialis, quare posset fortasse dici mendacium materiale, & non formale; in Deo tamen haec distinctione non habet locum: quia sicut in Deo non possum distinguere mentiri & dicere falsum ratione ignorantiae, sicut in nobis, qui per ignorantiam inuincibilem, vel inadvertentiam non aduerteremus ad eius turpitudinem & malitiam; Deus autem nec ignorare, nec obliuisci potest illam turpitudinem, atque ideo haec tria in Deo idem essent, dicere falsum, & dicere falsum scienter, & mentiri.

19 Hoc supposito dicendum est secundum, & omnino tenendum, cum nec de potentia etiam absoluta posse mentiri, aut falsum dicere: in hac etiam conclusione conueniunt fieri omnes Theologoi: & licet aliqui tradant eam solum ut sententiam Theologicam, quos refert Suarez loco su-

Card. de Lugo de Virtute Fidei Divina.

præ citata: alij tamen graui censura contraria afficiunt. Valentia ubi supra dicit, esse ad minus temerariam; Suarez dicit, esse & que certam hanc conclusionem ac primam, quæ erat de fide. Lorca disp. 9. memb. 1. num. 2. dicit contrariam esse errorcam: quod idem di un Turrianus disp. 3. dicit, dicens, sine iniuria fidei id dici non posse, & Baines, quem sequitur Granado tract. i. disp. 7. sect. 1. num. 8. Coninch. disp. 10. num. 5. dicit, vel esse de fide, ut ipse opinatur, vel proximam fidei hanc conclusionem, & num. 14. dicit, esse apertam blasphemiam & hereticum dicere, quod Deus de potentia absoluta possit mentiri. Denique Hurrado disp. 8. sect. 4. §. 14. putat, sine haeresi defendi non posse, quod Deus de potentia absoluta possit mentiri, vel falso loqui. Ego quidem, licet non indicarem, puniendum ut hereticum formalem, qui id diceret, puto quod proximi ad haeresim accedat.

Probatur primo ex Scriptura ad Hebr. 6. *Volemus Deus abundanter ostendere immobilitatem consilii sui interpositis inservandum, ut per duas res mobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimum solitum habereamus,* in quo loco pondero in primis iuramentum, licet in nobis addat supra simplicem assertionem, in Deo reuera solum addere energiam, quia aurare est afferre Deum in testem: Deus autem non potest loqui, quin afferat se in testem. Deinde aduerte, Paulum non solum excludere a Deo mendacium de potentia ordinaria, sed etiam de potentia absoluta, nam si posset Deus mentiri de potentia absoluta; non habemus firmissimam spem, quam colligit Paulus ex impossibilitate mentiri: possemus enim formidare, an Deus vrens sua potentia absoluta promisceret nobis falso sine intentione implendi. Deinde est optimus locus ad Rom. 3. *Eft enim Deus verax;* omnis autem homo mendax quo loco non est sermo de actu, sed de potentia; nam plures sunt homines qui actu non continentur; Deus autem nec actu nec de potentia mentitur: quo sensu hunc locum explicat Ambros. lib. 6. ep. 37.

Idem colligitur ex codice Paulo 2. ad Timoth. 2. *Si non credimus, inquit, illi fidelis permanet: negare se ipsum non potest, quasi dicere, si non permanerer fidelis, sed posset non stare promissis, negaret se ipsum Deus, quod tamen de potentia absoluta facere non potest.* Vnde Dionylius de diuinis nominibus cap. 8. *Negat, inquit, sui est a veritate prolapso: est ab eo, quod est, prolapso;* Deus ab eo, quod est, prolatus non potest. Item ad Hebr. 6. *Non enim iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri* ubi Apostolus lupponit, Deum, si negaret præmia promissa, fore iniustum, hoc est, inoblem: Deus autem nec de potentia absoluta potest esse inoblem, ut constat. Possumus etiam induci verba supera citata ex c. 23. Numer. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut munitur.* Ex quibus verbis colligitur primum, si Deus mentiretur, futurum iam ut hominem: deinde esse repugnantiam de potentia etiam aboluta ut promissa non seruer: quia alioquin posset responderi, adhuc spem vacillare, cum Deus saltem de potentia absoluta posset a promissis deficer: induci etiam possunt verba citata Christi, *Celum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt:* defectio autem colli, vel terræ non esset de potentia ordinaria, sed de absoluta, ergo de hac eadem potentia negat possibilem defectum in verbis suis. Denique afferri potest illud Ioan. 8.

20
Probatur ex
Scriptura.

21

Deus esset
quasi homo si
mentiretur.

ybi Christus de Diabolo dicit, cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. Si autem Deus mentiri posset, iam Deus etiam esset pater mendacij, & alia similia.

22
Probatur ex Patribus.

Probatur secundò ex Patribus, qui hanc repugnantiam agnoscunt ut essentiale Deo. Athan. lib. de Incarnatione Verbi: Absurdum est, inquit, Deum in suis verbis mentiri: non enim Deus fuisse. Dionysius verbi superlati relatis dixit, negationem veritatis esse prolationem ab ente, & Deum ab ente prolabi non posse. Basilius serm. de abdicatione rerum: hoc verba, inquit, Dei sunt, & ideo falsa esse non possunt. Vbi aduerte, Patres non solum de mendacio loqui, sed de falsitate, seu desertione veritatis. Sicut etiam Augustinus tom. 9. lib. 1. de symbolo in principiis. In Deo equipara impotentiam moriendo, & impotentiam fallendi. Deus omnipotens est, inquit, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest. Et paulò post: nam si mori posset, non esset omnipotens, si mentiri, si fallere, si falli, si iniquè agere, non esset omnipotens. Vbi ad verumque, nempe ad mentendum, atque etiam ad fallendum negat Deo potentiam, sicut ad moriendum, vel ad errorem concipiendum. & lib. 83. questionum, quest. 5. dixit, impium arque nefarium esse cogitare de Deo, quod decipiat. Clarissime etiam Anselmus lib. 1. cur Deus homo, cap. 12. ostendit, non potuisse in Deo reperiri falsitatem & deceptionem sine malitia. Non enim sequitur, inquit, iustum est mentiri, si Deus vult mentiri; sed potius Deum illum non esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas, nisi in qua corrupta est veritas; immo qua defensio veritatem corrupta est. Et subdit: etiam ergo dicitur: Si Deus vult mentiri, non est aliud, quam si Deus est talis natura, quia vult mentiri; & idcirco non sequitur, iustum esse mendacium; nisi ita intelligatur, sicut de duabus impossibilibus dicimus: si hoc est illud est: quia neque hoc, aut illud est. Nec dicas, Anselmum loqui solum de mendacio, prope includente malitiam, & prout sic repugnat Deo: immo enim probat, non potuisse in Deo reperiri materiae ipsius mendacij sine malitia, & turpitudine: dicit quippe, non posse fieri iustum illum actum ex eo, quod Deus illum velit, ergo non posse separari a turpitudine: quod rursus explicat ratio, quia in affectu, quia non potest velle mentiri voluntas, nisi in qua corrupta est veritas, quam veritatis corruptionem supponit repugnare diuinæ voluntati, quia aliquin voluntas desidero veritatem corrupta esset: ergo ex mente Anselmi ipsa etiam corruptio veritatis Deo repugnat, & ideo repugnat mendacium. In eodem sensu loquitur Chrysostom. homil. 1. in symbolum: Creditis, inquit, Deo omnipotenti, quia posse ipsum non potest inuenire non posse; tamen aliqua non potest, ut potest falli, fallere, mentiri. Certum est autem, quod nec de potentia absoluta falli potest: ergo eodem modo non potest fallere; quod item repetit lib. 1. de prouidentia post medium. Bernardus item serm. de omnibus sanctis: Deus neque falli, neque fallere potest. Videantur alij Patres apud Valentianum loco citato, & apud Suarez d. seq. 5. num. 7.

Probatur ...
Mendacium
non ideo ma-
lum quia pro-
-

Tertio probatur ratione, quia mendacium est intrinsecè malum, & ex iis, que non sunt mala, quia prohibita, sed prohibita, quia mala, ut suppono ex S. Thom., & aliis infra quest. 110. art. 3. adeo ut nec Deus possit in eo dispensare; adhuc

enim manaret cum sua indecentia, & disconuenientia in ordine ad naturam rationalem; quia indecentia potissimum oritur ex dedecore, quo natura rationalis afficitur in ordine ad humanum commercium, amittendo veritatem, & auctoritatem, quam quisque honestus vir confermate debet; unde meritò mendaces viles reputantur: ex quo sit nullo casu posse mendacum honestum, ut decernitur in cap. Super eo, de virtut. vñ dicitur nec pro saluanda quidem vita licet mendacum, quod ipsum refert S. Clemens lib. 3. n. cognitionum dictum esse à sancto Petro Simoni Mago. Et sancit haec ratio potissimum habetur in Deo, nam licet daremus, hominem in aliquo necessitatis casu posse mentiri ad vitandum aliquod malum, quod alia via vitari non potest: Deus tamen hoc titulum mentiri non posset, quippe qui facilissime posset consequi illum sine fine mendacio. Quare Plato lib. 2. de Republica in fine, cùm admittat licere homini mendacium ad vitandum aliquod periculum; Deo tamen id negat propter diétam rationem: quod etiam docuit Origenem lib. 6. Stromat. refert Hieronymus lib. 1. contra Ruffinum. Huius rationis via magis examinabimus scđ. sequent.

Quarto probatur, quia infinita auctoritas in dicendo, & cui summa fides debetur, est sine perfectio simpliciter simplex, ut patet à contrario, cùm etiam inter homines habetur potestate habere talem auctoritatem in dicendo, ut cum formidine credi possit: haec autem infinita auctoritas non esset in Deo, si aliqua ratione possit mentiri, ergo.

Quinto probari solet, quia si de potentia absoluta posset Deus mentiri, mutaret tota fides scripturar: creditus enim certissime illam, quia Deus eam reuelauit: quod si Deus posset falsum reuelare, meritò formidate posset, an esset falsus? & hoc etiam si Deus recte diceret, tamen nihil falsum, vel de potentia absoluta, reuelare: nam haec etiam reflexio posset esse nobis suscipienda propter eandem rationem: ergo, ut nostra fides certitudo firma sit, ponenda est in Deo impotencia ad falsum, ut probauit disf. 1.

Ez dicit in sensu primo, sicut Deo repugnat de potentia absoluta mendacium, vel fallitus in alterando, ita etiam repugnare mendacium, vel falsitatem in promittendo, si v. g. non conformatur poslea facta cum dictis, vel promulgatis. Hoc etiam non minus constat ex scriptura apud Numer. 23, vbi de fidelitate agitur: Non est Deus tuus, qui es homo, ut mentiar, nec ut filius hominis, ut mutetur: dixit ergo, & non facies? legatus est, & non implebit; Psalm. 144. fidelis Deus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. de eadem veritate loquebatur Chrysostom. Matth. 24. quando dixit Calum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: & Paulus ad Hebr. 6. in illis verbis: volens Deus abundantius ostendere immobilitatem consilij, interpretavit insinuandum, ut per diuis res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, &c. & 2. ad Timoth. 2. ille fidelis permanet: negare se ipsum non potest, quia loca superius ponderauerunt: & idem habet Deuter. 32. Den fidelis, & obfusca villa iniquitate insulsa & rectus, quia infidelis, & iniquus futurus esset si promissa non impletet. Vnde meritò Suarez dicta seq. 5. mon. 10. dicit, hoc esse omnino de fide: & rationem optimam assert, quia vel Deus promitteret cum animo im-

plendi

plendi, vel sine illo. Si primum ergo promisit cum ignorantia circumstantie nouæ superercenturæ que deobligaret ab obseruanda promissione: & haec esset in Deo summa imperfectione: si autem nihil ignorauit, & adhuc serio promisit ex animo implendi; non potest animum postea mutare: tum quia sine noua saltē causa urgente non prævalit, promissio, & fides data obligat ex fidilitate, tum etiam quia voluntas quelibet efficax Dei debet sortiri effectum: si ergo Deus habuit semel voluntatem absolutam implendi promissum, non potest postea habere voluntatem contraria quia prior illa voluntas efficax fraudaret suo effectu, & quia cum omnis voluntas Dei sit æterna, & ab æternis habuisset Deus ab æterno duas voluntates efficaces contrarias circa idem obiectum: quod est omnino impossibile. Si verò Deus ab initio non habuit voluntatem implendi, sicut mēdax: sicut qui cum iuramento dicit, se aliquid faciūtur sine animo id faciendi, est peririus, quia affirmat cum iuramento animum, quem non habet. Aliud esset, si non omnino absolute, sed sub conditione saltē implicita Deus aliquid promitteret, vel comminaretur, propterea ministratus est subiunctionem Ciuitatis Niniuitarum, nisi tamen ipsi interim pénitentiam egilient; quam conditionem in iis predicationibus contineri, protestatus nobis est Deus ipse Hierem. 18. dicēs: Repente loquar aduersus gentem, & regnum, ut eradicem, & destruam illud; si autem gens illa egerit pénitentiam à peccato suo, pénitentiam agam, & ego à malo quod loquutus sum facies eis. Eodem fere modo intelligitur predictio facta Regi Ezechiae ab Isaia cap. 38. Disponit dominus, quia morieris, & non vivies. Sensus enim non erat omnino absolutor, sed solum secundum cursum naturalem, & causas inferiores, ut explicat S. Thomas 1. part. q. 19. art. 7. ad 2.

26 Neque etiam obstat, quod afferri solet ex Genesi 4. vbi Cain pauci, & dicenti, Omnis ignarus qui inuenierit me, occidet me: Respondit Deus, nequam fieri: & tamen postea ver. 23, indicatur, quod Cainus occisus facit à Lamech. Ad hoc tamen facile responderet, in primis incertum esse, quod fuerit Cainus ille, quem Lamech occidit. Deinde neque Deus dixit, Cainum non occidendum, sed dixit, omnis, qui o. cederit Cainum septuplum punietur: & ad eius tutelam, & noticiam huius communionis: posuit Dominus in Cain signum; ut non interficeret eum omnis, qui inueniret eum. Videatur Turrianus disp. 3. dnb. 2. in 7. obiectione, qui varias interpretationes diuerferunt congerit.

27 Infertur secundum, sicut per se ipsum Deus mētiri aut fallere non potest; ita nec etiam per alios, qui eius nomine loquantur. Quod esse etiam de fide putat Suarez dicta sect. 5. num. 12. Turrianus vero vbi supra cum Bañez conclus. 3. dicit contrarium affirmare de potentia absoluta, esse errorem. Et quidem merito, quia si Deus non habebet eandem impotentiam fallendi, aut falsum dicens per alios, vacillare auctoritas Scripturæ facit, quam per Prophetas, quasi per suos nuncios reuelauit, in quibus familiare est loqui ex parte Dei verbis illis; hec dicit Dominus: loquuntur est Dominus per Prophetam: factus est sermo Domini ad Prophetam. Et ideo Luc. 1. & ad Hebr. 1. dicitur Deus loquutus per ora Prophetarum: & in vitroque casu & quod dicitur Deus loqui. Vnde dicitur Deus apparuisse Moysi, & loquutus Card. de Lugo de virtute Fidei diuinae.

ci fuisse in flamma Rubi, Exod. 3., & tamen Act. 7. Stephanus dixit, loquutum fuisse tunc Deum per Angelum: quia idem est loqui per se ipsum, ac loqui per suum Angelum à se missum, ut eius nomine loquatur.

Rationem autem huius reddit Suarez loco citato quia quoties Deus loquitur per alium, necesse est quod prius Deus ei loquatur, & fuggerat, quia debet dicere. Vnde ne detur processus in infinitum, debemus deuenire semper ad aliquem, cui Deus immediate loquitus sit; alioquin ille, per quem loquitur Deus, loqueretur de suo, si non loquitur ea, que accepit à Deo, vel ab eo, qui à Deo accepit. Si ergo repugnat, Deum per se loqui falso, & quod repugnat loqui falso per alium; quia semper Deus illud immediate per se aliud loquitur inuenietur. Hęc tamen ratio, ut verum fateretur, non videatur mihi omnino solida; quia non videatur uniuersaliter verum, quod quoties aliquis loquitur per alium, debet ei testari, & affirmare id, quod vult ut suo nomine loquatur. Potest enim Petrus præcipere suo famulo, ut dicat nomine suo Ioanni aliquid, v. g. se agrotare, licet famulus sciat, ipsum bene valere, nec Petrus tunc dicit famulo, aut testatur, se agrotare, nec hoc vult ei persuadere, sed committit solum ve suum nomine dicat Ioanni, se agrotare. Imo nec famulus mentitur tunc dicendo, Petrus dicit tibi pér me, se agrotare: hoc enī verissimum est, & famulus in toto rigore loquitur tunc ex parte Domini, & Dominus loquitur Ioanni per suum famulum, cui tamen famulo non dixit Dominus se agrotare, sed ut nomine suo id dicaret Ioanni. Sic ergo posset Deus loqui per alium nobis, licet ille non accepisset à Deo rem, quam præponit, sed solum mandatum proponendi. Non ergo repugnat, Deum loqui falso per alium ex eo præcisè quod semper Deus debuisset illud idem alicui immediate per se ipsum dicere, & testificari; imo de facto legatus Regis aliqua dicere potest & affirmare Regis nomine, qua tamen Legatus ipse non credat futura, aut vera; & tamen loquitur tunc propriè Regis nomine, cuius mandatum accepit id Regis nomine dicendi, quia Legatus non affirmit, id verum esse, nec ostendat, sed id credere, sed testatur mandatum sibi à Rege, ut id eius nomine dicat: quo casu Rex nulli per se ipsum immediate loquitur obiectum illud, sed solum mediae loquitorialis per suum ligatum.

Aliunde ergo reddenda est ratio uniuersalis huius repugnantiae in Deo ad loquendum falso per alios: quia nimis sic materialiter se habet, quod quis loquatur vocibus, nutibus, vel scriptura & obligatio veritatis eadem omnino est quocumque modo quis loquatur, ita prorsus materialiter se habet, quod quis loquatur immediatè per se, vel per nuntium suum: cum nuntius sit merum instrumentum, sicut scriptura, vel alia signa, quibus videntur, & ideo David appellavit linguam suam Calamum velocius scribentis. Eadem ergo est in vitroque casu obligatio veritatis, quia solum inclinat ad non testificandum contra propriam mentem: quod autem quis testificetur mentem suam per voces, per nutus, per scripturam, vel per voces alterius suppositi, quibus ad hunc ipsum finem vni vult, materialiter, & per accidens se habet ad intentum veritatis. Sic enim in instrumentis & scripturis publicis, quando contrahentes scribere nesciunt, rogant alios, ut eorum nomine sub-

28
Rationem
reddit Suarez

Ratio P.
Suarez non
videatur fo-
lia.

29
Ratio Au-
toris.

scribant, & videntur characteribus alienis ad testandam suam mentem, nec minus obligantur ad veritatem & fidilitatem, quam si propria manu subscriberent: quia characteres alieni de corum mandato facti reputantur pro suis in omnibus, & per omnia. Inconuenientia etiam, qua se sequentur ex eo, quod per se ipsum posset aliquis mentiri, vel fallere, & turpitudo naturæ rationalis, cui fides non deberetur, & peruersio conuictus, & commercij humani, & alia omnia, & quæ sequentur, si licet fallere, & mentiri per alios, ut constat; præfertim, cum illi, per quos loquimur, ignorant, an ea vera essent, vel falsa, & essent omnino immunes à culpa. Vnde veracitas diuina, & infinita eius perfectio, & auctoritas non minus, nec aliter exigit, quod Deus non possit mentiri, vel fallere per alios, quam per se ipsum. Alioquin enim iam Deus non esset fide dignus, quando per alios loquitur, & hoc etiam nobis omnino constaret, Deum per illos loqui quia possemus meritò formidare, an Deus mentiretur, vel falleret; quod totum in magnum decus resularet auctoritatis diuinae. Quare omnia testimonia, & argumenta, qua probant, Deum non posse mentiri, vel fallere, probant in viuendum de omni testificatione, & loquutione diuina; est autem propriissima testificatio, & loquutio, qua per alios fit, nec differt, nisi materialiter sub eodem genere, vel specie à loquutione immediata: & ideo cui prohibitur communicare cum excommunicato, vel illum alloqui, non minus censetur prohibita communicatio, vel alloquutio medietra per nuntium, quam immediata, quia virtus est vera, & propria communicatio, & alloquutio.

SECTIO III.

Argumenta contra doctrinam precedenter dissoluuntur.

Contra supra positam doctrinam sunt aliisque obieciones: Prima ex Scriptura, vbi sapientia dicitur Deus decipere. *Ierem. 20. Ezech. 14. 3. Reg. ultimò, & alibi.* Verum in prædictis locis verbum decipere, sumitur permisive, quatenus Deus permitit aliquem decipi in pœnam peccatorum. Deinde afferuntur alia plura loca, in quibus, vel Deus ipse vel alia persona sanctæ videntur mentitæ. Cæterum quod attinet ad Deum, omnia loca habent manifestè veram explicacionem, quam tamen singulis locis tradere pertinet ad Scripturae interpretes. Quod vero attinet ad alias personas non est inconveniens, eas aliquando leue mendacium commisiles; præfertim quod aliquando ex inaduentitia, vel ignorantia potuerunt excusari: plures tamen eorum loquutiones explicantur à Paribus in vero sensu saltē figurato. Videatur Valentia vbi supra dicto p. 3. & Turrianus dict. disp. 3. dub. 2. qui multa congerit.

Secundò obiicitur, quia Deus se solo potest producere in intellectu hominis habitum, vel actum erroris, cum sit effectus creatus; tunc autem medio illo habitu, vel actu Deus testificare-tur falsum, ergo mentiretur.

Occasione huius obiecctionis solet hic disputari, an possit Deus se solo producere habitum,

vel actum erroris in intellectu. Quod tamen ad præsentem i. astitutum necessarium non est, nam illi. *Dou* ceteri id fieri possunt, non sequitur Deum per illum habitum, vel actum formaliter loqui. Ratio autem ex dictis dispe. 1. desumitur ubi diximus de ratione loquutionis esse, quod per illum loquens manifestet alteri obiectum prout in sua mente, & manifestando simul esse in sua mente, & ordinando illud obiectum ad alterum: quare licet Deus producere actum erroris in meo intellectu, non loqueretur, neque illa esset vox Dei; non enim producere à Deo volente ordinare illud obiectum ad me, & manifestare mihi se illud habere in mente; ergo non esset loquutio Dei.

Dices, ponamus actum erroris, quo quis iudicet, calum esse lapidem, v. g. & simul iudicet Deum ordinare hoc obiectum ad me: vtrumque quidem falso: tunc sane Deus loqueretur per illum actum, quia productum illud ut communicet mihi suum effectum formaliter; feliciter manifestare mihi cœlum esse lapidem, & hanc esse Dei mentem ad me ordinatam. Aliqui dicunt, adhuc illam non fore loquitionem Dei, quia non manifestaret Dei mentem, Deus enim non habet talam mentem, aut cognitionem. Sed contra, quia non est de ratione loquutionis, quod exprimat verè mentem loquentis, sed quod exprimat eam verè, vel falso: ille autem error exprimeret, licet falso, mentem Dei. Quod si repugnat diuina loquutioni exprimere mentem simulatam Dei, ex hoc fieri repugnare Deo producere illum actum erroris, quia per illum exprimeret falso, & simulatè suam mentem. Facto ergo, hunc actum erroris secundo loco adductum, si debito modo præfenteret, repugnare quod à Deo immittitur in intellectu, quia esset loquutio Dei falsa, quod repugnat, quod latius explicabitur sibi seqq.

Cæterum, si sermo sit de acta erroris, quo solum iudicem cœlum esse lapidem, v. g. non videt; cur repugnat produci à solo Deo, quicquid dicat P. Suarez dispe. 44. *Metaph. scđt. 13. num. 17.* & P. Granado in 1. 2. truct. 6. de peccatis dispe. *unica scđt. 5.* & Salas 2. ton. in 1. 2. truct. 13. *dispe. 1. scđt. 3. num. 33.* & P. Coninch. *dicta dispe. 10. dub. 2.* qui etiam negat id fieri posse, quia non homo non intelligenter per illum actum à solo Deo productum. Nobiscum tamen sentit Valqua in 1. 2. dispe. 90. n. 11. Hurtado hic dispe. 18. scđt. 6. subscđt. 1. Ratio autem est, quia in eo causa Deus non mentiretur, nec loqueretur per illum actum: quod autem sit causa erroris, non repugnat, quia error non est malus moraliter, sed physicè, sicut aliae qualitates, quas Deus causat in homine, licet sint male ipsi homini, immo errorē causat Deus verè & propriè, quando homo per causas secundas naturales, & necessarias decipitur; nam qui causat id ex quo necessario sequitur aliquis effectus, dicitur propriè caufare errorem in homine, cur non poterit le solo: in neutro quidem casu error est malum culpe, sed pena.

Dicunt, hoc repugnat cum infinita veritate Dei, sicut cum infinita sanctitate repugnat velle, aut causare peccatum hominis. Sed contra, quia non repugnat cum infinita vita Dei velle mortalem hominem, nec cum infinita scientia Dei velle ignorantiam hominem; ergo nec cum infinitate Dei velle errorem hominem, nam sicut per mortem vel ignorantiam nostram Deus non moritur, nec ignorat: ita nec per errorem nostrum Deus

30
Obiectio 1.
x Scriptura

31
Obiectio 2.

Deus errat, aut mentitur, ut dixi; in quo apparet differentia erroris à peccato; nam si Deus veller, vel causaret peccatum, Deus peccaret; omnes enim qui amant iniquitatem, iniqui sunt, & abominabiles, sicut ea, que dilexerunt; qui autem causat errorum, non errat, nec mentitur. Dicunt: ille actus est dedecens naturam humanam, ergo Deus non potest illum velle. Respondeo, ille assensus est, dedecens obiectum, & materialiter, non formaliter indecentiam mortali, cum non esset liber. Potest autem Deus velle in homine aliqua, qua habeant indecentiam obiectum, & materialem, quando h̄c. & nunc propter inaduentem, vel aliquam causam non habent malitiam moralē, ut constat in eo, qui ob ignorantiam comedit in die ieiunij, vel polluitur, &c. de quo dividimus in tract. de actibus humanis.

Hinc infero, à fortiori idem dicendum esse de habitu inclinante ad errorem: potest enim Deus se solo illum producere. Imo idem existimo de habitu virtutis: qua licet Deus se solo ponere in voluntate, non ideo diceretur esse auctor peccati, vel inclinare ad illud, sicut nec modo dicitur inclinare ad peccatum, licet dederit appetitum sensituum, & licet per causas naturales exciter tentationes, & concupiscentias illigentes ad peccatum. Deus enim haec omnia non dat ex animo vi via peccatum, sed potius ut vincamus in certamine forti, & ut quo maior est pugna, eo sit gloriosus triumphus: quo etiam animo posset dare habitum virtutis tribuendo simul virtes artificis, quibus posset habitui resistere. Vide que dixi disp. 26. de Incarnatione sect. 4. in quo non possim non mirari, aliquos ita acriter velle, Deum non posse immittere actum erroris in nostrum intellectum, ut consequenter negare voluerint. Denique possem causam esse particularem productionis aut generationis monstri, quia hoc etiam videtur esse error naturæ, sicut & error videtur esse monstrum intellectus præter intentionem naturæ. Ita P. Granado, in 1. 2. loco supra citato. Sed vereor, ne hi Auctores, consequenter etiam aliquando negatur sint, posse Deum ut causam particularem alicui pedem, vel brachium amputare, vel excum reddere, cum non minus sit contra intentionem naturæ hominem vno pede postea carere, quam si cum vno solùm pede initio generetur; nec minus sit contra eandem naturæ intentionem, quod homo ex debilitate vifus corpori vnum pro altero obiecto sibi appareat purus, quam quod in intellectu vnum pro alio intelligat. Et certè ego non inuenio, ut supra dixi, differentiam quoad hoc, quando Deus ut causa particularis quidquam facit, ac quando per causas necessarias, quas ipse cum illa determinata virtute fecit, idem producit. Nam sicut dicebamus sect. precedenti, non magis debet Deum verum dicere, quando per se ipsum immediate loquitur, quam si per alios loquatur, quos ad loquendum deputauit: ita non minus tribuetur Deo effectus; qui lequitur necessario ex causis secundi necessariis à Deo factis quam à solo Deo immediatè fieret, ut indicavit etiam Hurtado dicta disp. 18. §. 1.

Hinc autem infero obiter cum eodem Hurtado ibi §. 62. & sequentibus contra P. Turrianum in presenti disp. 3. dub. 3. §. circa secundam, non repugnare, quod Deus per aliquem alium, qui non loquatur Dei nomine, faciat aliquem decipi, dummodo ille, per quem decipitur, non peccet in

illa deceptione. Nec contrarium docent Valent, in presenti q. 1. purit. 3. §. sed dicet aliquis, & Suar, in presenti d. disp. 3. fct. 5. num. 13. loquuntur enim quando sit medio peccato, & mendacio decipientis. Quando vero sit sine eius peccato, non apparet cur Deus præsertim ob maius bonum decipi, quod sep̄ potest interuenire, non possit res ita disponere, ut aliquis fallatur, & ita deceptus alium inculpabiliter decipiatur. Expedit enim sapè ad bonum spirituale alicuius, quod vel non recordetur præcepti, vel inculpabiliter ab alio decipiatur dicente, non esse præceptum, quando reuera est cuius notitia fortale fuisse ei occasio transgressionis, & peccati. Ad quod probandum affer Hurta exemplum eius, qui ex errore putat esse diem festum, & hoc ipsum persuader alteri, ut audiat Missam, ad quem actum persuadendi Deus specialiter mouet, cum sit meritiorius. Quod idem est, quando falsò puto aliquem esse pauperem, & hoc ipsum persuadeo amico, ut illi subueniat: qui actus videntur procedere ex imperio charitatis, vel aliarum virtutum.

Tota difficultas remanet, quando Deus infunderet actum erroris, quo homo non solum iudicaret obiectum, sed simul indicat, hanc esse Dei mentem: nam ex uno capite videtur illa esse loquatio Dei, cum representet & obiectum, & mentem Dei, & procedat ab ipso Deo. Ex alio autem capite videtur, quod Deus possit adhuc illum actum erroris producere in intellectu nostro: quia ut dicet annus, parum videtur referre, quod Deus se solo, vel cum causis secundis aliquod lignum producat: non enim est de ratione loquitionis, quod fiat à solo loquente; nam homo ipse, quando loquitur, non producit ipse se solo suas voces, sed ad minus simul cum Deo. Et quidem, si effet aliquod instrumentum artificiō compositum, in quo ad motum aliquarum rotarum, intrante & exente aere per fistulas, formarentur voces similes vocibus humanis, posset homo præfertim mutus, ut instrumento illo, se loqueretur, & exprimeret suam mentem per illas voces, sicut de facto per sonum cimbali significamus, esse opportunitatem audiendę Misę. Posset autem Deus media causa secunda formare in nostro intellectu cognitionem illam, qua homo cognoscet, Cœlum, v. g. esse lapideum, & hoc ipsum esse in mente Dei, nam de facto in primis Deus concurrit cum Dæmoni, quando immittit errores homini illuso, & quando persuader illi, hanc ipsam esse revelationem Dei, vel quando apparet sub specie Dei, vel Christi format voces sensibiles significantes errorem, & simul illud esse in mente Dei. Et tamen Deus non loquitur per illas cognitiones, vel voces, ad quantum productionem cum Dæmoni concurrit: quia nimis Deus non ordinat suam mentem ad hominem, neque ea intentione producit eiusmodi signa: ergo licet Deus se solo ea omnia producere, posset adhuc non loqui, nec velle ordinare suam mentem ad hominem, & per consequens non teneretur ex veritate ad impedendum errorē nostrum.

Quod item confirmari potest exemplo adducendo instrumenti artificiosi, quo formarentur voices humanæ: nam licet posset homo ut eo instrumento ad loquendum, & exprimendam suam mentem; non tamen obligaretur ex veritate ad non utendum eo instrumento, nisi ad loquendum vera: posset enim recreationis, vel curiosi-

38

tatis causa mouere rotas illas absque intentione exprimendi suam mentem per voces formandas; & hoc eriamus per accidens alij deciperentur putantes, eum velle loqui, dum tamen non effet deceptio perniciosa, aut noxia: ergo Deus similiter posset medio instrumento formare voces absque intentione loquendi, & obligatione veracitatis; cur enim minus id possit Deus quam homo: si autem media causa secunda necessaria potest formare vocem, quin loquatur, non facile appetat, cur non possit se solo formare eadem voces in aere absque intentione loquendi, cum non minus tribuantur Deo effectus producti à causis necessariis, quas Deus ponit, quam effectus à solo Deo producti.

39
Pro solutione
difficultatis
adversariorum
nonnulla.

Pro solutione huius difficultatis aliqua advertenda, & explicanda sunt. Primo aduentendum est id, quod dixi, & probavi *disp. 1. sect. 10.* loquitionem, seu vocem, qua aliquis alteri loquitur non solum debet representare obiectum, & mentem loquentis, sed etiam debet vel formaliter, vel instrumentalis representare ordinacionem mentis loquentis ad audientem; ad quam ordinacionem immediate, & per se representandam vox illa sit, vel ex natura sua, vel saltē ex placito instituta. Sic enim voces humanæ sunt ad placitum institutæ ad omnia hæc exprimenda per se, & non solum per accidens, vel arguitur. Voces autem Angelorum, quibus sibi ad sonorem loquuntur, ex natura sua institutæ sunt ad hæc omnia manifestanda: nam in mea sententia sunt actus voluntatis, quibus Angelus formaliter ordinat suam mentem ad alium Angelum, qui actus voluntatis licet non habent pro obiecto ipsam ordinacionem, alioquin haberent seiplos pro obiecto, manifestando tamen seiplos, per speciem, quam Angelus audiens denud accipit talis volitionis, manifestant ordinacionem mentis, quæ non distinguitur ab ipso actu.

Secundo, aduentendum est, non omnes voices eodem modo representare hanc expressionem, & ordinacionem mentis loquentis ad audientem. Nam in primis aliqua voices ex natura sua, vel ex institutione libera ita sunt alligatae ad exprimendam eam ordinacionem, & expressionem mentis, ut non sit liberum producenti eas voices vel, vel nolle exprimere mentem suam & eam ordinare, sed vel debet abstineri ab iis vocibus producendis, vel debet eas producere ad exprimendam, & ordinandam suam mentem. Omittit autem voces Angelicas, nam illæ ex natura, & essentia sua habent, quod exprimant mentem Angeli, & eius ordinacionem: sed loquor de vocibus significantibus ad placitum. Tales autem vindentur voces humanæ, quas homo immediate coram aliis profert eo modo quo proferri solent, quando ad eos diriguntur, non enim potest homo pro suo libito proferre illas voces, & nolle loqui, sed vel debet in iis circumstantiis abstineri, vel proferte illas in vera significacione, alioquin peccat contra veritatem, ut *sup. diximus*. Talis etiam est scriptura propria manu facta, & ad aliquem directa, & transmissa. Talis denique est nuncius ad aliquem à te missus cum mandato aliquid Petru dicendi: non enim potes pro libito nuntium ita mittere, & nolle loqui, sed veritas obligat ad non nisi veram mentem exprimendam per eiusmodi nuntium.

Aliatamen sunt signa, seu voices non ita alligatae, sed quibus possit, qui ea ponit velle loqui,

& exprimere & ordinare suam mentem; & tunc ex veritate debet non nisi veram mentem exprimere: potest tamen aliquis eadem signa posse sine animo loquendi, vel exprimendi suam mentem: & tunc non peccat contra veritatem, nec mentitur, quamvis aliud habeat in mente ab eo, quod signa illa videntur significare. Tales videntur multi futuræ voices, quæ in instrumento illo artificiose formarentur: quæ quamvis ex se essent aptæ, vt aliquis eas ponet ad exprimendam suam mentem, & eius ordinacionem, si vellet per eas loqui; non tamen videntur ex natura sua, vel ex institutione alligatae, ita ut non possint licet poni, nisi ex intentione loquendiquæ donum est contra veritatem, si aliquis ab illo claudatur intentione eas ponet, licet per accidens audientes deciperentur, putantes cum velle loqui, & exprimere suam mentem. Veritas enim non obligat, nisi in usus, quæ determinate instituta sunt ad hunc finem: quia in iis solis est contra humanum commercium abusus ad alium finem, cum homines non possint suscipi, quod voices non essent posita ad loquendum; & quoquin nunquam possint credere loquenti, semper formidate merito possint, an voices sint solum materialiter, & non ad loquendum illis verò alii signis cessat hac ratione si audientes decipiuntur, à se ipsum decipiuntur, cum neque ex natura sua, neque ex institutione alligata necessariò sint ad cum finem, sed inventi sunt etiam indifferenter ad alios fines. Talem etiam puto esse campanæ, seu cimbali sonum, nam licet homines voluerint eo signo indicare tempus audiendæ, y.g. Missæ, nunquam timore obligarunt ad non pulsandas campanas nisi ad cum finem: ideo hostes non mentiuntur in rigore, quando ad conspectum classis inimicorum explidunt bombardam, sicut solent explodere amio in signum lætitiae, & salutacionis honoris: quia licet signum illud usurpari soleat ad significandum, semper tamen retinet suam indifferendum, ut possit absque ea intentione, sed proprie fines alios bombardam explodi.

Tertio aduentendum videtur, voices, licet omnes significant, vel representent ordinacionem mentis loquentis, non tamen omnes eodem modo eam representare. Aliqua enim solum representant eam in genere, hoc est, ordinacionem mentis illius, quicumque illæ sit, qui eas proter. Tales sunt voices humanæ, quæ licet determinate significant tale obiectum; non tamen representant determinatè mentem talis proter. Vnde voces istæ determinatæ, & certè representant tale obiectum, ad quod significandum sunt institute: certos etiam nos reddunt de ordinacione mentis illius, qui eas proter, non tamen huius in particulari, quia vel loquenti fortasse non videmus, sed solum voices percipimus, vel nos homo alteri similis est in voce & in vultu, quare non facile discernimus, uter illorum sit, qui loquitur. Quare certò nobis & determinatæ vox representavit tale obiectum, & ordinacionem mentis in genere illius, qui eam proter, non tamen certo, sed solum probabiliter nobis representat, qui sit, qui mentem suam ad nos ordinat per talem vocem. Alia autem sunt voices, quæ omnino determinatæ representant etiam, cuius sunt: tales sunt voices Angelicas, quas Angeli audientes, determinatæ, & certissime cognoscunt, quorum sunt, quia percipiunt talcm actum voluntatis.

tatis in individuo, quo Michaël ordinat mentem suam ad illos, atque ideo ita clare cognoscunt, illam esse vocem Michaëlis, ut non credant posse unum Angelum imitari vocem alterius, ut possit Angelum audiendum decipere, sicut homo aliquid imitatur vocem, vel scripturam alicuius, realios decipiat. Nam Angelus perfectissimè dicit vocem, & ordinationem vnius à voce, & ordinatione alterius.

43 Vnde puto etiam Deum posse cum hominibus loqui per voces internas tales, quas dæmon imitari non possit ad decipiendum hominem; sicut enim Angelus habet vocem talam ad alios Angelos, quam alij imitari non possint, & quæ distinctorie manifestentur, cuius sit; cur deneganda est Deo talis vox, & adeo Dei propria, quam Dæmon imitari non possit, & quæ certò manifestentur, & represententur, cuius sit illa vox, nempe Dei: de facto quidem imitari valeret vox, quibus Deus regulariter hominibus loquitur quæ vel sunt voices externæ, & sensibiles, vel si sunt solam internæ, non ostendunt distinctiæ, & clare, cuius sint, sed ideo qui eas interius percipit, putat esse Dei quia vel simul apparet interius imago aliqua Dei vel Christi formantis illas voces internas, sicut quando video Petrum proferentem voces, credo illas esse Petri, licet ipsæ Voces in se id non representent; vel intelligit ex subiecta materia, & sensu verborum, Christum, vel Deum esse, qui loquitur: sicut quando aliquis mihi dicit, ego sum Petri pater, de quo audisti tuam amicum, ego ex sensu verborum intelligo, illas voces formari à patre Petri, licet voces ipsæ in sua entitate non ostendant, cuius sint. Quæ omnia imitari potest suo modo Dæmon, & fingere, se esse Christum, vel Deum loquentem exteriori, vel etiam interius. Possent tamen ali quæ voces ita esse Dei propria, quas imitari non possit, & per quas qui eas percipit, certificetur, illas esse voces Dei: sicut Gabriel audiens Michaëlem certificatur de voce illa, quod sit Michaëlis, nec alius Angelus eam imitari potest.

44 Fator denique, esse voces alias quasi medias inter utrasque, quæ licet non ostendant omnino imimitabiliter, cuius sint, sunt tamen ita proprie loquentis, ut difficillime alijs eas imitari possit. Qualis est vox aliqua ita propria Petri, ut licet Petrus non videatur, cognoscatur statim ex voce. Ideo enim Isaac, licet cæcüs esset, cognovit statim, vocem non esse Esau, sed Iacob, qui fratris vocem imitari non potuerat. Vnde aliqui sancti etiam in hac vita discernere solent statim reuelationes internas Dei, ab eis, quæ sunt à dæmons, qui non potest modum illum proprium loquendi Dei semper imitari, itavæ ab aliquibus falso magis illuminatis non dignoscatur.

45 His itaque suppositis, & animaduertitis, ad difficultatem supra propositam respondeo admittendo, posse Deum infundere actum erroris, quo homo & iudicet, cœlum esse lapideum, & hoc esse in mente Dei: quia adhuc non loqueretur, nec testificaretur Deus; eo quod actus ille, neque ex natura sua, neque ex institutione representaret immediatè, Deum ordinare suam mentem ad eum, qui ita erraret, quæ ordinatio, & representatione illius est de ratione essentiali omnis loquitionis: non ergo mentiretur Deus, aut falsum loqueretur infundendo eiusmodi errorē, sicut id facet per se, sive per causas secundas,

Non tamen posset infundere illum actum erroris, quando esset talis, ut vel ex natura sua, vel ex institutione representaret determinare, & immediate ordinationem mentis Dei ad accipientem notitiam illam. Quid autem addat ordinatione hæc mentis supra iudicium illud, vel supra vocem: dicendum est, aliquando esse aliquid voce intrinsecum. Nam in voce, qua vñus Angelus loquitur alteri, non est denominatio extrinseca, sed essentia talis vocis, quod sit vox, & loquutio Angelis; quia est ipsam voluntas actualis, qua Angelus loquens ordinat notitiam suam de tali obiecto ad Angelum audiendum, ut explicui in tract. de Angelis. Poteſt etiam vox Dei interna ad homines esse talis, ut ex sua entitate intrinseca procedat ad Deo ex hoc fine, ut homo cognoscat eius mentem: quare per se ipsam intrinsecam, & essentialiter erit vox, & loquutio Dei. Aliquando vero hoc ipsum erit extrinsecum in ipsa voce, quæ de se indifferens est, secundum suam entitatem, ut ponatur, ex illa intentione manifestandi mentem vel non ponatur. Tales sunt voces humanæ, in quibus significare, & representare ordinationem mentis est denominatio extrinseca ab institutione libera hominum: quia tamen institutione posita, iam exigunt non proferri in talibus circumstantiis, & cum tali direccione ad audiendum, nisi ex intentione ordinandi mentem ad audiendum. Tales etiam essent voces illateformatae ab instrumento artificio, de quibus supra dicebamus, & quibus posset homo ut ad loquendum, & communicandam suam mentem, & posset etiam non ad hunc, sed ad alios fines eas ponere: quare per meram denominationem extrinsecam completerentur in ratione loquitionis, nempe ex eo, quod ponerentur cum tali intentione, & ad eum finem.

Dicę, quando Deus infunderet iudicium erroneum, quo homo crederet cœlum esse lapideum, & hoc esse in mente Dei, infunderet quidem illud ordinando mentem suam ad illum hominem. Quid enim est ordinare mentem meam ad aliquem, nisi velle, quod ille concipiatur, ne habere tale obiectum in mente sive non habeant: nam Angelus decipiens illum Angelum ordinaret etiam mentem suam ad illum per voluntatem, qua vult, ut audiens concipiatur, se tale obiectum habere in mente. Deus autem infundens illud actum erroris, eo ipso vult communicari subiecto effectum formaliter illius actus: id enim est velle infundere formam subiecto, ac velle, quod subiecto communicetur effectus formaliter talis: formæ ergo Deus volens infundere iudicium illud erroneum intellectui vult, quod intellectus iudicet, esse in mente Dei cœlum lapideum: ergo non potest Deus velle infudere tale iudicium, quin velit dare homini notitiam mentis, quam Deus non habet, & per consequens Deus loqueretur & affirmet aliquid falso.

Respondeo, Deum eo casu non loqui, nec ordinare suam mentem ad alium: quando enim dicimus, loquitionem exigere, vel includere ordinationem mentis loquenter ad audiendum, non id intelligimus de quacumque voluntate, quæ loquens velit ab audiente quocumque modo concipi suam mentem. Alioquin quando Deus infuderet alicui habitum Metaphysicæ, loqueretur illi, quia Metaphysica affect notitiam etiam infinitæ perfectionis Dei, & per consequens scientię infinitam.

46

47

infinitæ Dei, quæ pertinet etiam ad infinitam perfectionem; sed debet intelligi de ordinatione mentis, quam ipsa vox immediatè & per se repræsentet, ut ibi indicauimus. Quamvis ergo, qui videret iudicium illud erroneum in intellectu, posset arguitu colligere, Deum voluisse esse etum formalem illius intellectui communicari: hanc tamen voluntatem Dei non repræsentat immediatè & per se ipsum iudicium erroneum, sed aliunde per consequencias posse id colligi. Quod idem est de notitia metaphysica à Deo infusa circa scientiam infinitam Dei, quæ etiam notitia non est loquitor Dei propter eandem defectum. Addo, debere voce ita repræsentari hanc ordinationem loquentis, ut specialiter repræsentetur, & non solum in communione: nam licet Deus infunderet aliqui notitiam, qua cognosceret Deum habere infinitam scientiam rerum omnium, & simul fieri ex Dei voluntate quæcumque fiunt, adhuc non diceretur Deus loqui: quia licet in illa notitia communis voluntatis Dei circa omnia, quæ fiunt includeretur etiam voluntas, qua Deus vult dare hanc eandem notitiam; illa tamen vniuersalitas confusa non videtur sufficere ad loquitionem, quia tunc etiam non immediatè repræsentaret illa notitia ordinationem mentis diuinæ ad hominem, sed mediatè, quatenus ex illa vniuersali possint inferri, quod haec etiam notitia mentis Dei data sit ex Dei voluntate: loquitor autem debet, ut diximus, vel ex sua natura, vel ex institutione repræsentare immediatè, & per se mentem loquentis, & ordinationem talis mentis ad audiendum.

48

*Diferuntur
nonnullæ.*

Vnde iam inferri potest primò, posse Deum producere voces illas, quæ in artificio illo instrumento formarentur, medio illo instrumento, quin per illas voces loqueretur, aut deberet verum affirmare, sicut etiam diximus posse hominem id facere, quin loquatur: quia voces illæ taliter formatæ indifferentes sunt, ut significant mentem producentur, vel non significant, quare deficiente ordinatione propriæ, mentis ad alium per illas voces, non sunt completae in ratione loquitionis. Alterum dicendum est de vocibus, quas Deus ipse solus immediatè formaret, sicut formati solent ab homine, & in iis circumstantiis, in quibus determinatè ex sua institutione significant ordinationem mentis ad audiendum, quod idem est de scriptura, nuntio, & aliis signis similibus. Quæ quidem signa, licet non sint loquatio formalis, & fine qua est loquatio solum materialis; sed tamen propter determinatam institutionem, & representationem, quam habent, obligant, ut supra diximus, ex virtute veracitatis, ut non usurpetur etiam materialiter, quando representant obiectum falso, seu contra mentem usurpantur, quia si id liceret, peruerteretur coniunctus, & commercium humānum, ut sup. explicuimus. Quæ ratio, cum procedat etiam in Deo qui multò magis debet esse summa fide dignus in vocibus, & signis, quæ usurpat; consequens est, ut nec Deus possit ea signa etiam sine intentione loquendi usurpare, quando obiectum, quod ex se significant, non esset verum.

Infero secundò, ut omnino respondeatur difficultati proposita, cum suis confirmationibus quid dicendum sit quando Deus cum causa secunda, vel media causa producit voces, vel alia signa falsa. Et in primis, si causa illa secunda sit nuntius deputatus à Deo, ut proponat aliis, quæ

ab ipso accepit; certum est, Deum loqui mediante per illum, atque ideo ex infinita sua veritate obligari ad loquendum vera etiam per nuntium, ut constat ex dictis. Si vero causa secunda non sit nuntius à Deo deputatus, immo sit natura intellectualis, quæ de suo loquitur nomine proprio, v. g. quando Deus concurret cum Dæmoni vel homine mentiente, certum est etiam Deum tunc non loqui per voces illas, ad quis concurret, atque ideo non teneri ex veracitate sua ad negandum concursum, quando voces significant falso. Ratio autem ex dictis est, quia voces illæ prolatæ à Dæmoni, vel homine nullo modo neque ex natura sua, neque ex institutione aptæ sunt ad repræsentandam ordinationem mentis Dei in audiendum, cum solum instituta ad repræsentandam ordinationem mentis Dæmonis ipsius, vel hominis qui illas specialiter proferunt ergo loquitur, nec potest Deus loqui per illas nisi id specialiter alio modo significet, atque adeo non erit mendax, quanvis voces ipsæ mendacium, vel falsitatem contineat. Quando vero voces non formantur à Dæmoni, vel homine loquente, sed ab alia causa irrationali: distinguendum puto; nam si causa illa secunda sit naturalis, & cui Deus ut auctor naturæ debeat concursum ad voces illas formandas, Deus nec loquitur per voces illas, nec etiam loqui potest, nisi falso specialiter significet, se alium voces illas ad loquendum. Unde si est aliquis locus ita formatur à natura, ut per ingelutum sénis, vel solis, &c. vel alteri formatentur in eo voces, Deus concurrens ad voces illas concursu generali nullo modo loquitur per illas, quia illæ voces in iis circumstantiis non sunt aptæ ad repræsentandam ordinationem mentis Dei ad audiendum. Sicut quando Deus concurret cum Pistracō ad formandas voces, quæ didicit, non loquitur per illas nec ordinat suam mentem ad audiendum, sed concurret ad effectum illum, sicut cum igne ad calefaciendum, & cum sole illuminandum, &c. Si vero causa illi non debeat concursus Dei ad illum effectum, sed Deus specialiter ex se concurrat, ut si cum Pistracō, qui voces non didic concurredat ad formandas voces significantes: credo posse Deum loqui per voces illas, prout loquitus videtur per voces formatas ab Afina Balam, atque ita de facto loquitor Dæmon per voces, quas formati facit ab homine ob se, & loquitus est per voces formatas à seipso, ut confit quia iam tunc illa specialis motio, & concursus ad formandas voces illas sufficienter significat, potest ordinationem mentis illius, qui ita specialiter eas format. Addo tamen, non videri necessarium, quod Deus formans illas voces etiam specialiter, censeatur semper velle loqui per illas, sicut supra dicebamus, cum, qui specialiter moueret totam instrumentum artificiosum, ut in eo formarentur aliquæ voces, non semper censem velle loqui per illas, nec obligari ad hoc, ut significant veram eius mentem, quod idem est de eo qui debet Pistracum formare voces alias, quanvis & hic etiam possit velle loqui, & exprimere suum sensum per illas, prout faciebant illi, qui pervicerat auum salutabant Imperatores illis vocibus. *Aue inuictissime Cesar:* ita posset Deus formare illas voces in causa inanima, vel in bruto ob alios fines, v. g. ad offendendam suam artem, vel potentiam, & non ad loquendum per illas. Dixi tamen, non semper debere Deum loqui per illas voces

49

Quid dicendum sit, quādo Deus cum causa secunda vel media causa produc-

voces sic mirabiliter se formatas; quia aliquando, & in aliquibus circumstantiis specialis illa motio Dei posset sufficienter, & determinatè significare audientibus loquitionem Dei, & manifestationem sua mentis, v. g. si exprimerent personam Dei loquentis, prove Daemon per voces serpentis sufficienter significabat; se loqui per illas, & in obsecris regulariter ostendit sufficienter, se loqui, & non ipsius hominem, cum respondeat interrogatus de rebus propriis pertinentibus ad ipsum Deum, & dicat, ego intraui in hoc corpus tali occasione, &c. Totum enim hoc pendet ex circumstantiis specialibus, quæ possunt determinare voces ad significandam talen ordinacionem mentis illius, qui specialiter concurrit ad tales voces formandas. Et haec dicta sunt pro solutione illius secundæ obiectionis propriae de adiutoriorum, quem Deus infundere potest.

Tertiò principaliter obiicitur, quia si Deus non posset mentiri, vel loqui falsum, non esset omnipotens: daretur enim aliquid ens finitus quod Deus non posset producere, nempe voces significantes falsum, quæ quidem sunt aliquid ens realē possibile, & tamen imprædictibile à Deo. Ad hoc bene responder Hurrado *dicta disp. 18. §. 65. & 66.* nullum esse ens creabile, quod Deus ponere non possit saltem concursu generali, & materialiter prout sunt à Deo actiones peccaminosæ nostra. Deinde tota substantia illius vocis potuit poni à solo Deo, si vel vox illa non esset imposta ad significandum; vel esset imposta ad aliud significandum; vel si hoc obiectum non esset falsum, sed verum; vel si Deus protestetur, se non velle loqui per illas voces, sed producere eas materialiter. Quod autem Deus non possit producere se solo eas voces, quando in his circumstantiis determinate significarent Deum loquentem per illas, & obiectum esse falsum, non est inconveniens: quia aliqua entium complexa sunt, quæ Deus ponere non potest, nempe revelationem de vita Petri duratura per totum diem crastinum, & mortem crastinam Petri. Item posita in Petro aduentitia ad prohibitionem, non potest Deus velle determinare eius consensum liberum ad eum carnium prohibiti, & sic de aliis.

Vigeri tamen potest difficultas in iis loquitionibus Dei, quæ per suam entitatem intrinsecam representarent ordinacionem mentis diuina ad audientem, quales diximus posse esse aliquas voces interias Dei, sicut erant sunt voces Angeli loquentis ad Angelum: has verò voces de obiecto falso in nullo casu posset Deus per se, vel per alium producere. Ad hoc tamen dici posset, has etiam voces posuisse fieri à Deo, quando obiectum non fuisset falsum, sed verum, quod sufficit ad hoc, ut in Deo sit potentia simpliciter ad illas voces, licet non possit eas coniungere cum falsitate obiecti. Sed adhuc vigeri potest de illis vocibus internis, quæ representarent obiectum falsum impossibile, v. g. esse in Deo quatuor Personas. De his itaque fatendum est, non esse in Deo potentiam simpliciter, & absolute ad illas pondendas neque in hoc est inconveniens, quia in Deo non est potentia vla ad creandam chimera, vel aliquid aliud implicans contradictionem, quales essent voces illæ, quæ representarent essentialiter obiectum falsum, & aliunde essent essentialiter voces Dei summè veraci id testificantis: in quo conceptu non minus, quam in chimera, inuoluntur duo contradictoria.

Quarò obiicitur quia adhuc, postquam Deus reuelauit, se aliquid ~~x~~ctum, manet in Deo potentia ad faciendum ~~x~~ctum, ergo potest non sequi effectus reuclatus, quo non sequito, reuelatio erit falsa.

§ 3
obiicio 4.

Respondetur facile, in Deo manere potentiam simpliciter ad faciendum contrarium, neque eam potentiam amittit, non tamen manere potentiam, imò nec vñquam fuisse in Deo, ad coniungendum oppositum cum reuelatione semel facta; eset enim potentia ad coniungenda duo contradictoria. Sicut Deus genitans aliquid haber potentiad non reuelandatum hoc, sed oppositum, quam potentiam nunquam perdit; non tamen potest coniungere negationem revelationis cum reuelatione. Advertit autem benè Hurrado vbi *supra §. 71.* etiam in Deo esset mutabilitas consilij, & posset ex suppositione, quod semel efficaciter, & absolute decrevit aliquid sacre, mutare adhuc poslea consilium, & velle contrarium, adhuc non lequi locum intrinsecum, quod posset Deus reuelare falsum: quia adhuc retineret scientiam infallibilem futurorum: quare etiam prius decernet absolute cras occidere Petrum, si tamen postea, mutato consilio, cum non esset occiturus, semper praesciisset, Petrum cras non esse occidendum, non obstante decreto præsentis, de eius occisione crastina. Sicut etiam S. Petrus decreatum absolutum habebat præsens in cena non negandi Christum; & tamen Christo reuelante negationem futuram, poterat simul eam futuram credere, & se ab illo decreto per inconstiam recelsum.

Quintò obiiciuntur plura ad probandum, mendacium, vel testificationem falsi non esse ita malam, ut non possit aliquando esse licita falem in Deo, qui nullis legibus tenetur. De hoc tamen dicemus *fest. seq.*

SECTIO IV.

Vtrum reuelatio falsa ex malitia eius intrinsecare redditur impossibilis Deo.

QVÌ dicunt, Deum saltem de potentia absolute posse reuelare falsum, consequenter docent, reuelationem falsi non esse ita intrinsecè malam ut non possit saltem in Deo aliquando esse licita. Omitto autem argumenta, quibus ex Scriptura probare contendunt, Deum aliquando falso dixisse, vel id approbat in aliis mentionibus. Hac enim omnia, ut dixi, spectant ad Scripturam interpres, qui explicant verum Scripturam sensum, eamque & Deum ipsum ab hac calunnia defendunt. Præcipuum ergo fundamentum desumunt ex eo, quod in assertione falsa non appetat tanta, & tam essentialis malitia, ut non possit vel ex Dei dispensatione, vel ex necessitate, & causa occurrente reddi aliquando licita, in qua sententia fuit proculdubio Cassianus in Collat. 2. Abbatis Joseph. à cap. 15. usque ad 25. quem immerito excludat Hurrado *disp. 18. §. 1.* dicens, loqui solùm de aquiuocatione, vel amphibologia. Tora autem vis eorum fundamenti, & rationis videtur reduci ad hoc, quod alia præcepta etiam legis naturalis possunt non obligare, vel ob necessitatem, vel ob dispensationem Dei aut eius præceptum: sic enim præceptum non occidendi

§ 4

occidendi non obligavit Abrahamum, ne occideret filium iubente Deo. Præceptum non furandi cœstari in casu necessitatis, vel ex Dei permissione, ex qua Hebrei acceperunt vasa pretiosa Ægyptiorum. Præceptum non infamandi proximum non obligat, quando ita expedit ad bonum publicum: sicut etiam præceptum seruandi secretum non obligat in aliquibus circumstantiis, & sic de aliis. Cur ergo præceptum non mentiendi non habebit etiam alias exceptiones, v. g. intercedente necessitate publica, vel priuata maxima, ad quam superandam necessarium sit mendacia officiosum, vel certe non perniciosum, vel saltem accidente permissione Dei.

55 Nec videtur omnino satisfacere, quod aliqui communiter dicunt, Deum nunquam dispensare in præceptis naturalibus, sed solum per mutationem materiæ cœstare obligationem, v. g. Præceptum non est non occidendi, sed solum non occidendi auctoritate priuata, & sine necessitate defensionis contra aggreforem iniustum: quare Deus non dispensauit cum Abrahamo in prohibitione homicidij, sed dedit illi auctoritatem publicam suam: Deus quippe est Dominus viræ nostræ, & potest licet occidere, atque ideo fecit, quod occidio illa non esset auctoritate priuata, & consequenter nec homicidium, sed occidio iusta. Sicut nec cum Hebreis dispensauit, ut possent furari, sed fecerunt illos dominos illorum bonorum, atque ideo non furabantur, sed accipiebant res suas: & sic in aliis exemplis, in quibus mutatis circumstantiis, non manet materia prohibita, sed alia diuersa. Mendacium autem in quibuslibet circumstantiis manet mendacium, seu assertio falsa contra mentem, in quo consistit tota malitia obiectiva mendacijs, qua manente, repugnat esse licitum.

56 Hoc, inquam, non videtur satisfacere. Primo, quia hæc videtur esse petitio principij: hoc enim ipsum est, quod petitur, cur, sicut occidio hominis, infamatio, acceptio rei alienæ, & similia, in aliquibus circumstantiis possunt fieri licita, itavt non intelligantur prohibita in illis circumstantiis, sed in aliis; sic etiam assertio falsa contra mentem non possit in aliquibus circumstantiis fieri licita, itavt prohibitio non sit de omni assertione falsa, sed de mendacio, hoc est, de assertione falsa sine necessitate, & sine talibus circumstantiis, quibus advenientibus, iam murabitur materia in aliam, que nunquam fuerat comprehensa sub probatione legis naturalis.

57 Ad hoc responderi posset, aliquas esse materias, quas oportuit prohiberi vniuersaliter absque illa exceptione, quia quæcumque exceptio apponetur, non cœfarent inconvenientias; propterea solet de pollutione procurata, quæ in nullis prorsus circumstantiis, vel necessitate potest esse licita; & de reuelatione sigilli confessionis id latius explicuimus *disp. 24. de penit. scđt. 1. n. 8.* vbi reddidimus rationem: quia si in aliquibus circumstantiis esset licita propter maximam aliquam causam vel necessitatem, hoc solum sufficeret ad redditam semper difficultem confessionem sacramentalem, timentibus penitentibus, ne occurreret, vel apprehenso à Confessario casu illo, reuelarentur eorum peccata: quare ad obuiandum huic male necesse erat absque illa prorsus exceptione prohibere reuelationem confessionis: nec æqualet malum illud ratum, cui obuiaret reuelata confessione, malo perpetuo

& detimento continuo ex difficultate confessio-
nis, si exciperetur casus ille à prohibitione. Si
ergo dici potest de mendacio, adeo enim sunt pro-
ni homines, etiam stante prohibitione vniuersali
mendacij, ad mentendum, ut si in aliquo ca-
su esset licitum, frequenter persuaderet ibi ca-
sum illum adesse, & semper formidarent auditores
de veritate loquentis, ne forte sub aliquo ex-
cusatione licet tunc loqueretur falsum, unde
cessaret magna ex parte fides humana, & per con-
sequens commercium, & coniugium, qui in ea fi-
de fundatur: quare oportuit vniuersaliter, & ab
que villa prorsus exceptione loquitionem falsam
prohiberi, quia alioquin non impeditur hac
inconvenientia, quæ grauiora sunt, & majoris
pondoris, quam utilitas ex eo quod in aliquo ca-
su mendacium liceret, & ideo *Alexand. 3. viii cap. super eo de iuris, definitum, etiam pro tanta
vila aliecius non esse licitum mendacium, ut om-
nen necessitatibus casum excluderet.*

Ceterum adhuc ex hoc ipso videtur argui pos-
se, & redire difficultas: quia cum ratio prohi-
bendi vniuersaliter mendacium sit bonum publi-
cum humanæ Reipublicæ, cuis pax, fides, &
commercium impeditur, si mendacium in ali-
quo casu liceret, consequens esse videretur, ut Deus,
qui Dominus est totius humanæ Reipublicæ, &
qui pro suo libito potest totum Reipublicam crea-
ta bonum impetrare, sicut & pro libito potest
totam destruere, & annihilare, possit etiam facili-
tatem mentiendi dare, ex qua mala illa in Re-
publica sequentur. Quia sicut ex occisione mu-
ta singulis pro libito facta innumera mala seque-
rentur, si licita esset; & ramen quia Deus potest
liberè disponere de omnium vita, potest alioi-
concedere, & præcipere ut omnes alios occidi-
sc idem Deus, qui potest de Reipublica pace
pro libito disponere, eiisque commercium im-
pedire poterit, si velit, vel permittere, & præcip-
ere alicui, quod mentiatur, etiam ea mala in Re-
publica sequentur sint. Iam enim tunc manus bo-
num esset, quod ex mendacio sequeretur, nemp
libitum Dei fieri, quod solum, (cum supremus
Principes, & Dominus despoticus sit) preponde-
rat omni commode, & paci creaturam, quæ
pro folio suo libito potest destruere, & malis om-
nibus afficeret. Ad quod confirmandum assertio-
let *cap. gaudemus, de diuinitiis, vbi Innocent. III.
videtur excusat Iacobum à mendacio propter
Dei dispensationem.*

Ab hac difficultate, quod attinet ad prede-
tem quæstiōne facilius puto posse nos expedi-
nam quæstiō propria nostra prefens non est, an
Deus possit dispensare cum homine aliquando
ut mentiatur vel falsum afficeret; quia quidem
quæstiō pertinet magis ad primam secundam in
traet. de legibus, vel secundam secundam in que-
stiōne de mendacio. Quæstiō autem nostra est de
solo Deo, an ipse Deus aliquando possit licite
mentiri, vel fallere, & falsum tenetare: & ad in-
fallibilitatem fidei diuinæ sufficit, quod Deus
fallere non possit, nec falsum testificari, etiam
homines aliquando id possit licite facere, vel ob-
ceſſitatem, vel ex Dei dispensatione, non posset
id de Deo concedi, in quo, ut Plato supra addi-
ctus monuit, non posset locum habere excusat-
illa necessitatis; cum Deus facilimè posset ab-
que mendacio omnia pericula, & inconvenien-
tia

tia impediens. Neque etiam licet Deus possit cum aliis dispensare, ut mentiatur, postea ipse licet mentiri. Sunt enim aliqua, quae ex praecepto, vel dispensatione Dei possunt homines agere erga alios homines, non tamen erga ipsum Deum, verbi gratia, potest Deus praecipere homini, ut contumelias vexer alium hominem, cum Dominus sit Deus honoris nostri, eumque per se, vel per alios possit nobis auferre; non tamen possit Deus dispensare, aut praecipere, ut contumelias in ipsum Deum proterremus eum in honore, qua quidem semper essent blasphemiae, turpissime. Potest item Deus praecipere aliqui, ut stultum, vel insanum se fingere, ut contemptibilis apud alios esset: non tamen possit Deus ipse ad eundem finem se fingere stultum vel insanum: esset enim imperfectione contra infinitam maiestatem, & dignitatem Dei, si possit talen yngnam actionem exercere, ob quam merito possit stultus, vel insanus altius: quod tamen non est contra dignitatem hominis, cum ex natura sua possit sapientiales actiones exercere. Similiter ergo, licet concederetur, quod homo ex praecepto, vel dispensatione Dei possit aliquando falsum testificari, quia totum damnum, quod inde sequeretur esset solum contra fidem, & existimationem humana, & contra hominum conuictum, & commercium, quorum omnium Deus est Dominus, & potest bona illa auferre: non tamen deberet, aut potest concedi, quod Deus ipse possit mentiri, vel fallire, ex hoc enim possibili sequeretur imperfectione maxima in ipso Deo, nimis defectus summae auctoritatis in testificando; possent enim homines formidare semper de veritate diuinæ testificationis, cum fallere possit. Quare cum non possit Deus auferre sibi suas perfectiones, licet possit auferre nostras; consequens est, ut nec possit id facere yngnam, ex cuius possibilitate argueretur defectus aliquius perfectionis simpliciter simplicis in ipso Deo; qualis est summa auctoritas in testificando, & esse summè fide dignum in suis dictis, qua perfectiones non subsunt libero domino Dei, sicut subsunt nostra: hoc enim ipsum liberum dominium erga suas perfectiones esset maxima imperfectione, cum esset defectibilitas ab infinita perfectione.

Dixi, infallibilitatem Dei & eius potentiam ad mentendum, vel dicendum falsum non pendere ab eo, quod homo possit, vel non possit ex dispensatione vel praecepto Dei mentiri, vel falsum testificari: non tamen ideo concedo, posse Deum id homini praecipere, vel in hoc dispensare: video enim posse hanc rationem extendi etiam ad homines, ad quorum naturae perfectio nem spectare videretur non solum non mentiri, sed etiam non posse licet mentiri, vel falsum yngnam testificari. Si enim id in aliquo casu posse licet facere, ianex hoc capite deficeret in radice fides humana. Quia hoc ipsum scire illum, qui nihil loquitur, potest aliquando licet mentiri & falsum dicere, & potest licet id procurare, ac pertere à Deo dispensationem, ut licet mentiretur, non parum derogaret fides humana, cum possemus formidare, ne vel ille, qui loquitur s obtinuerit fortasse, vel faltem imaginaret sibi datum dispensationem in hoc casu, quam sèpè Dæmon fingens se Deum hominibus concedet, nec ex hac concessione possemus agnoscere Dæmonis fallaciam, & illusionem, sicut modo possumus facilè agnoscere, cum sciamus ex Scriptura,

Card. de Lugo de Virtute Fidei Divina.

Dæmonem esse patrem mendacij, & omne mendacium à Dæmons esse, & non à Deo, qui solum amat veritatem. Pertinet ergo ad ipsam natu-
ram rationalem, & eius dignitatem haec tota-
lis, & vniuersalis impotens licet mentendi,
vel falsum testificandi, ut possit esse integra fides
mutua inter homines, atque adeo, quod Deus non
possit in hoc cum homine dispensare. Quare licet
Deus possit naturam humanam destruere, & eius
perfectiones, non tamen potest illam condere
hinc sua perfectione essentiali, & radicali, ad
quam spectat haec vniuersalis impotens falsum
licet testificandi. Neque etiam obstat Innoc. III.
suprà adductus in cap. gaudemus de diuinitate: ibi
enim non dicit Deum dispensasse cum Iacob ut
mentiatur, sed propter Dei reuelationem illi fa-
ctam, fuisse excusatum. Verba Pontificis sunt haec:
Neque illi unquam licuit simul priores uxores
habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum,
*qui mos quandoque, interdum etiam fas vense-
tur, per quam fecit Iacob à mendacio, Israelite*
*à furto, & Sanson ab homicidio, sic & Patriar-
cha, & alijs viris insti, qui priores leguntur habui-
se uxores ab adulterio excusantur.* Quorum ver-
borum sensus non est quod Deus dispensaverit
in mendacio, sed quod per suam reuelationem
mutauerit materiam, reuelando nimis, quod
Iacob debeat primogenitura, fecit, quod ver-
ba illi, *Ego sum primogenitus tuus Esau, &c.* in
aliquo vero sensu proferri potuerit sine mendacio,
sicut etiam in exemplis ibi à Pontifice ad-
ductis reuelatio, & non dispensatio intercessit.
Sic enim Deus non dispensauit cum Israeletis, ut
furarentur, sed dedit eis dominium eorum hono-
rum, nec dispensauit cum Sansone, ut occideret
se propria auctoritate, sed constituit eum mini-
strum suum ad eam actionem; sic ergo non dis-
pensatio Dei, sed reuelatio, qua mutata fuit ma-
teria, excusauit Iacobum à mendacio. Quia tam-
en non oportet quæstiones confundere, & quia
infallibilitas Dei, & impotens mentiendi non
pendet ab eo, quod homo possit, vel non possit ex
dispensatione Dei aliquando falsum loqui; non
est necesse de homine id nunc ex professo probare,
sed solum ostendere, quomodo in Deo id re-
pugnet, etiam si homini non repugnat: quod so-
lum sufficit, & requiritur ad infallibilitatem diuini
testimonij.

*Pertinet ad
ipsam natu-
ram rationa-
lem, & eius
dignitatem
vniuersalis
impotens
licet men-
tendi.*

S E C T I O N . V .

*An possit Deus amphibologice loqui, &
an ex hoc capite deficit eius
infallibilitas.*

Hoc est aliud argumentum, quo uti possunt, qui dicebant Deum faltem de potentia ab-
soluta posse fallere: quia omnia inconvenientia,
qua ex hoc sequentur, aquæ videntur sequi ex
amphibologia verborum, qua non minus deci-
piuntur audientes percipientes verba in diuerso
sensu ab eo, in quo proferuntur. Nam mea quid
refert, quod aliud significant verba ab eo, quod est
in mente, vel quod aliud ego ex verbis percipiatur,
quam loquens significare intendit, si in vroque
casu aquæ decipior verborum occasione?

Hæc quæstio pendet ex illa alia, an & quomo-
do licitum sit uti verbis aquiuocis, & ambiguis

O seu

seu loqui amphibilogicè intendendo significare verbis alium sensum verum, diuersum tamen ab eo, quem auditores hinc, & nunc concipiunt, & significari putant, de qua quæstione ultra alios videri possunt P. Suarez tom. 2. de religione tract. 4. libro 3. cap. 10. & 11. Lefsius de Infriria cap. 42. dub. 9. n. 47. Sanchez lib. 1. de matrimonio disp. 10. in fine, & latè lib. 3. in decalog. cap. 6. numero 15. & post alios Coninch. in presenti disp. 10. dub. 3. in qua quæstione aliqui adeo putant licitam esse amphibilogiam in vocibus, ut id verum putent, saltem cum causa, quæ lo. licet verba exterius prolatæ sensum verum habere non possint, eum tamen habere possunt coniunctæ cum verbis aliis quæ mente concipiuntur, & retinentur, ut si interroganti, an hodie quidquam comedes? respondas, hodie nihil prorsus comedì, retinendo mente, ex carnis; ita plures, quos referat, & sequitur Sanchez dictio cap. 6.

62

Hoc tamen ita vniuersaliter prolatum mihi semper durissimum, & difficultimum visum est cum aliis multis, quos refert Sanchez ibi, & aliis quos refert & sequitur Coninch. vbi supr'a num. 34. & numero 49. qui id latè, & optime probat. Ratio autem præcipua est, quia veritas obligat quidem ad conformandam verba menti, non ad conformandam mentem cum mente; ad hoc enim necessitate cogitur homo, sed ut non appareat aliud in verbis ab eo, quod est in mente loquentis. Debemus ergo comparare verba ipsa cum mente & videre ex una parte voces externas cum sua significatione, & ex alia parte mentem loquentis, & considerare, an verba exprimant id, quod est in mente, an verò aliquid contrarium. Si enim contrarium exprimunt, fit contra veritatem: si exprimunt idem, satisfit plenè veritati. Et quidem, cum tota hæc obligatio veritatem proueniat, ut diximus, ex necessitate conservandi fidem humanam adeò necessariam ad coniunctionem, & commercium politicum, nescio quomodo eadem veritas non debuerit æque prohibere restrictiones illas mentales, ex quibus, si licita essent, eadem omnino inconvenientia orientur. Æquè enim dubitarent omnes audientes, an loquens ultra voces externas adderet restrictiones mentales, quibus sensus contrarius contineretur sensui, quem voces exprimerent, sicut dubitare possent de veritate, si mendacium liceret. Vnde inutilis omnino esset mendacium prohibitio; omnes enim, qui mentiri non auderent proper prohibitionem, eadem voces omnino vsuperant, quas mentientes vsuperant, & eundem finem obtinrent addita restrictione mentali. Nec satisfacies dicendo, id non licere, nisi cum causa: nam eodem modo dicent alii, mendacium etiam non licere nisi cum causa: occurrente autem causa, idem omnino liceret, & eadem incommoda sequerentur, si restrictione illa purè mentalis licita esset, quæ sequerentur, si licitum esset mendacium cum causa: quare frustra lex naturalis mendacium etiam cum causa prohibuisset.

63
Obiectio 1.

Obiectum primò, quod Christus ipse Ioan. 7. rogantibus, ut ascenderet ad diem festum, respondit vos ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo; & tamen postea, & ipse ascendit ad diem festum, non manifestè, sed quasi in occulto. Vnde apparet priora verba dicta fuisse à Christo cum restrictione mentali, scilicet, ego non ascendo publicè, & palam. Respondet primò communiter, sensum priorum verborum esse iuxta

mentem potentium, qui perebant, ut ascenderent palam, dicebant enim: trans hinc, & vade in Iudeam, ut & discipuli tuū videant opera tua, que rī ipse in palam esse, si hec facis, & quamvis ipse in palam esse, si hec facis, manifesta te ipso mundo. In codem ergo sensu respondit Christus, se non ascenderet, que non est restriction mensura, sed retentio sensus propositi à rogantibus: sicut si peteret, veni nobiscum; & respondere, non veniam, subintelligitur, nobiscum. Additum alij, legendum ibi esse nondum ascendo, vel ut alij volunt, non ascendo nunc, prout habent alij genes interpres. Sed, ut norat Hurtado dispensatione 18. §. 68. sensus idem est retenta prima lectio: ne quia in rigore verba illa, non ascendo, non negant ascendum futurum, sed præsentem, quem illi petebant.

Obiectum secundò, verba eiusdem Christi Marc. 13. qui interrogatus à discipulis de die iudeorum dicit, respondit: de die autem illo, vel hora, nemo scit, neque Angeli in celo, neque Filius, nisi Pater, quod etiam verum esse non poterat, nisi communione mentali, non scit Filius, ut dicit. Respondet tamen, hanc non esse restrictionem mentali, de qua loquimur, sed sensum verum, quem voces illæ habent: nam qui interrogatur de re aliqua, solum rogatur de notitia, quam communicare possit, non de ea, quam communicate non potest, eo quod secreto illam accepisti, post Christum, ut homo secreto accepérat notitiam illæ diei.

Petes, an qui vtrius restrictione illa purè mentali, verè commitat peccatum mendacij: quod idem queri potest de eo, qui vtrius amphibologia sine causa in sensu diuerso ab eo, quem auditores concipiunt. Affirmat Coninch. vbi pra. numero 49. & 50. esse mendacium: quia talis oratio absolute prolatæ est falsa, nec aliud est velle mentiri, nisi scienter velle profere verba, quæ in his circumstantiis prolatæ significant id, quod profert scit esse falsum. In hoc tamen potest esse quæstio de nomine & nomen magis placet, quod illud non appelletur propriè & formaliter mendacium; sed solum materialiter. Nam mendacium formale, videtur esse loquuntur formalis contra mentem: loquuntur autem formaliter in ratione loquutionis completi formaliter per voluntatem significanti, sive quia prolatione sola vocum non est formalis loquuntur, quia loquutio includit essentialiter, ut diximus, ordinacionem mentis nostræ ad audiendum: qui ergo non vult communicate audiendi notitiam suam de tali obiecto, sed de alio diuerso, non loquuntur formaliter de illo obiecto, quod voces sole possent significare. Factor, nec etiam loqui de illo alio obiecto, quod voces simul cum restrictione mente recente significant, quia illud obiectum voces externæ non significant, & per conceptus internos vocibus non expreslos loqui non potest: atque ideo in rigore loquendo de nullo obiecto loquitur complete. Non enim de obiecto, de quo loqui intendit, quia illud non exprimitur per voces: neque etiam de obiecto, quod voces de se significant, quia non intendit de illo loqui, neque illius notitiam audiendi communicare, de nullo ergo obiecto loquitur. Neque enim loqui est solum profere voces significantes de se hoc obiectum: qui enim profere voces ambiguas, & significantes de le duo obiecta alterum verum, & alterum falsum, non mentiri, ni-

si velit significare obiectum falsum, nec loquitur verum, nisi illud velit significare ergo prolatio illa vocum compleetur formaliter in ratione loquutionis vera, vel mendacij a voluntate significandi tale, vel tale obiectum. Alioquin, si absque illa voluntate significandi vel determinandi significacionem eas voces ambiguas proficeret, adhuc loqueretur per illas voces & per consequens loqueretur verum, & mentiretur, cum voces de se verumque aquæ significarent.

66 Dixa tamen, quoad hoc esse posse questionem nomine: quia de re ipsa, fatior etiam absque voluntate loquendi de tali obiecto falso, quod locum voces externæ significare possunt, prolationem voluntariam talium vocum esse peccatum contra veritatem, qua non solum obligat ad non mentionandum formaliter, hoc est cum intentione loquendi & significandi obiectum falsum, sed etiam ad non mentionandum materialiter, hoc est, non proficerendum eas voces, quæ de se in his circumstantiis prolatas non possunt significare nisi obiectum falsum. Parum enim referat ad impedientium commercium humanum, quod voces proferantur, cum hac intentione, vel illa, cum audientes solum percipient voces, & earum externam significacionem, nec illam aliam intentionem possint, nisi ex ipsis vocibus externis, colligere. Quare efficit etiam contra religionem, si aliquis loquens cum restrictione illa pueri mentali adderet iuris iurandum, quia iam ex vi vocum externarum adduceretur Deus in testem rei falsæ, quod non minus à Religioni prohibetur.

Hoc supposito, restat quæstio solum de amphibologia, seu verbis illis ambiguous, quæ possunt de se duos sensus habere, alterum falso in quo ab auditoribus accipiuntur, alterum verum, quem loquens significare intendit. De qua rursus supponendum est primò, in aliquibus casibus esse procul dubio obligationem abstinendi ab eiusmodi aquiuocationibus, & usurpandi verba in eo sensu, in quo ab auditoribus accipiuntur. Primi, quando ex illo errore auditores in aliquod gauis incommode incidentur. Quæ obligatio erit etiam ex virtute fidei, vel Religionis, quando error, quem conciperent, efficeret contra fidem. Sicut quando etiam efficit contra iustitiam, vel castitatem, aut alias virtutes, vñus ille amphibologia efficeret saltem indirectè contra eas virtutes. Secundo, quando ex ratione officij tenemur aliquem instruere, & docere vera, ne erit: & magis, si pretio, vel stipendo accepto ad id tenemur. Tertiò, quando contractus onerosos, & mutuos celebramus, debemus enim ex iustitia verba ad mentem contrahentis proferre, ne eum decipiamus. Quartò, quando iudici, vel Prelato legitimè interroganti iubemur respondere; debemus enim in sensu interrogantis respondere, vel certe in sensu, quo interrogare debetur.

68 Secundo, supponendum est non posse excusati à virtute, & peccato saltem leui, iis amphibologiis, & capitulois aquiuocationibus absque illa causa vñi, in quo omnes conueniunt, quos affect, & sequitur Sanchez dicto cap. 6. Quia, licet illud non sit mendacium, aliquod tamen detrimentum affectum communis conuictrum, & colloquii humanae, & aliquo modo derogat humanae fidei, cum non semper auditores possint ita cauti esse, ut omnes aquiuocations caute possint. Addit Coinch. num. 44. Semper inferri damnum aliquod proximo, nempe errorem, seu iudicium falso.

Card. de Lugo de Virtute Fidei Diuina.

quod concipit propter verba male intellecta. Qualis autem causa sufficiat ad excusandam hanc culipam, Sanchez num. 19, dicit sufficere, quoties occultatio veritatis necessaria, vel utilis est ad salutem anime, vel corporis, honorem, vel res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ira ut veritatis occultatio censatur, tunc expedita, ac studiosa, & num. 22, cum dicit, excusari à culpa, quando in iocis, & ridiculis fieret, quia honesta recreatio id redderet licitum: quod tamen meritò intelligit, quando iumentum non adiungitur: ad hoc enim grauior causa requireretur propter diuini nominis reverentiam, quamvis non censcat esse peccatum mortale amphibilogiam iuramento confirmare etiam sine causa.

His suppositis, communis, & vera sententia affirmat licetum esse hominibus, his amphiboli-
gias, & aquiuocationibus ex causa vñi, ut cum aliis, quos afferunt, docent Sanchez ibi num. 18. & Coninch. num. 35. & num. 48, quia in rigore tunc non mentitus, sed profers verba in sensu vñi, quem ex sua institutione recipiunt. Quod autem audiens ea verba in alio sensu accipiat, non prouenit ex te, ut ex causa, licet occasionem dedens exceptionem, quam non teneris vitare cum incommodo tuo proportionato, praesertim cum dammum illud proximi adeo sit leue, & absque alio praedictio.

Dices, ex his etiam aquiuocationibus sequi incommoda contra humanum commercium, & fidem humanam, propter quæ diximus mendacium esse semper illicitum etiam ex causa gravissimam æque decipiuntur, & falluntur auditores, ac si loquens mentiretur. Respondeatur, hoc incommodum non sequi per se ex aquiuocatione, sed per accidens: per se autem sequitur ex ignorantia auditoris, qui negligenter sensum verborum examinavit, & noluit vexari in eo penetrando, & intelligendo. Loquens autem satisfacit conformando verba ex eventu cum sua mente, nec tenetur partes etiam auditoris suscipere, vel ira claram, & digelutum verborum sensum illi porrigit, ut nihil ei laboris superfit ad intelligendam mentem loquentis. Alioquin deberet, qui latine loquitur voces clarissimas feligere, & formulæ loquendi minus peregrinas, ne forte obscuritate sermonis daret occasionem auditoribus, vel lectoribus aliquid aliud diuersum in suis verbis intelligendi. Sibi itaque imputare debet, vel sua ignorantia, aut pignicia, quod citè, & leviter, verborum vi non ponderata assensum præbuerit. Satis enim est ad commercium humanum, si nemo contra mentem verba proferat, neque etiam verbis aquiuociis ab auditore non intelligendis in sensu loquentis, sine causa vñt, quamvis causa iusta intercedente, possit vñi auditorum ignorantia, & incititia ad occultandam iuste veritatem, quam manifestare non tentatur.

Hinc tamen oritur difficultas, quomodo fieri possit, ut in prædicto casu loquens intendat verum sensum in verbis ambiguous, cum re ipsa verba illa usurpet ad occultandam veritatem. Id enim vñsquisque intendi in suis actionibus, quod habet pro fine: qui autem usurpat verba ambiguæ, id est verba illa feligere, & profert, quia vñlia sunt ad occultandam veritatem, quam in mente habet: non sunt autem vñlia ad eum finem, nisi quatenus generant alium sensum diuersum in audiēte: hunc ergo alium sensum videtur loquens

69
*Amphibolo-
gias & aquiuo-
cationibus
ex causa vñi
licet.*

70

71
*Amphibolo-
gia vñens ex
causa, quo-
modo inten-
dat verum
sensum in
verbis ambi-
guis.*

O 2 intenderē

intendere significare, & non illum, quem habet in mente: quomodo enim vult significare id, quod non vult venire in mentem audientis, sed omnino eum latere? repugnat ergo, quod vtens æquiuocatione ad decipiendum, vel saltem ad occultandam veritatem velit; significare verum sensum, & per consequens, quod loquatur verum.

72

Respondeo, requiri quidem voluntatem aliquam manifestandi mentem veram, vel falsam in loquente, ut supra diximus: hanc tamen voluntatem non debere esse de manifestatione, tanquam de fine ultimo intento, neque etiam debere semper esse voluntatem omnino efficacem, suffici ergo, quod sit voluntas manifestationis, tanquam finis proximi, & quod loquens velit, non quidem manifestationem completam omnino absoluere & efficaciter, sed solum potentiam, seu causam illius. Quam voluntatem ille etiam, qui loquitur æquiuoce, habere debet: nam licet ultimum desiderer, quod audiens non percipiat veram mentem, & verum sensum verborum, quem intendit significare, sed alium diuersum, aquae ideo non velit manifestationem passiuam, hoc est, quod audiens veniat in notitiam sua mentis, quam per voces significat: vult tamen manifestationem actiua, hoc est, ponere verba, que de se possunt manifestare verum sensum, & ponere ea proxime ad hunc finem, ut quantum est ex verbis, possit audiens percipere verum sensum, & haec voluntas, & intentio proxima est, a qua dicitur loquens significare velle tamē sensum verum, quia voluntate proxima vult ponere verba ad hunc finem proximum, ut possint, quantum ex ipsis est, manifestare audienti verum sensum. Hoc tamen ipsum, & hunc finem proximum ordinat ad occultandum verum sensum, tanquam ad finem ultimum. Vult itaque ponere has voces proxime, ut possint, quantum est de se, manifestare verum sensum, & illum aliunde non percipiens, non decipiatur a loquente mentiente, sed a se ipso non accipiente verba in eo sensu, sed in alio, atque ita possit loquens eius interrogatum effugere. Vult ergo loquens absolutè, & efficaciter, & intendit proxime manifestationem actiua, ut ita dicam, hoc est, ponere signa externa, que possint ex se manifestare verum sensum, & ad hunc finem proxime voces proferre: non tamen vult efficaciter manifestationem passiuam, hoc est, quod audiens veniat in notitiam veri sensus, que voluntas, non requiritur ad loquendum, sed sufficit voluntas manifestandi actiua, que potest confidere cum desiderio, & intentione ulteriori, ut non percipiat verus sensus. Sic enim Deus concorditer osteneret in actu primo voluntati create libertate, habet pro fine proximo, quod homo possit liberè elicere virtutem actionis. Hoc autem ipsum ultimum referret ad alium finem, ut scilicet homo eliciat actionem bonum potens elicere actionem malum, quem desiderat nullo modo elici ab homine, licet ut cum liberè omittat, atque ita mereatur, necesse sit, quod homo possit non elicere actionem bonum, & ad hunc finem ultimum decurri potenter ad actionem malum. Sic etiam, qui æquiuoce loquitur, intendit ultimum occultare suam mentem sine mendacio per verba æquiuoca; ad quem finem necesse est, quod velit significare verum sensum per verba illa, hoc est, ponere illa verba proxime ad hoc, ut possint quantum est ex se, manifestare verum sen-

suum, & ideo ea ponere, quia possunt verum sensum manifestare.

Dixi tamen, non debere semper in loquente esse voluntatem efficacem de manifestatione passiu, qua velit, quantum est ex se, quod audiens veniat in cognitionem sua mentis, quam vult significare: quia non nego, ciusmodi voluntatem efficacem manifestandi suam mentem veram vel falsam, & quod audiens veniat in eius cognitionem, reperi in Angelis, quoties ad intinem loquuntur, ut dixi, in tract. de Angelis. Ratio autem differentia quoad hoc inter Angelos, & homines ea est, quod homines vti possunt in suis colloquiis vocibus æquiuocis, qua de se indifferentes sint ex sua institutione ad significandum hoc, vel illud: quare pender ex voluntate loquuntis, quod ordinant ad hoc potius, quam illud significandum: que ordinatio potest esse voluntas inefficax representationis passiu, & efficax solum representationis actiua, ut explicimus quia potest poni vox significativa ordinata ad hoc obiectum significandum a loquente, & tamen audiens non venire de facto in eius obiecti notitiam, sed alterius. At vero Angeli ad intinem loquentes non possunt loqui cum propria æquiuocatione, nec usurpare voces æquiuocas, quia voces Angelicas, ut in eo tractatu dixi, sunt actus voluntatis quibus mentem suam veram, vel falsam ordinant ad audiendum: que voluntas non potest esse æquiuocas, sed est determinata ex sua essentia ad tale obiectum. Dicit, verbi gratia, Michael Gabrieli, Petrum esse in foro; ad quod non veitur vox Petrus, que potest esse æquiuocas, sed haber voluntatem, qua vult, quantum est de se, quod Gabriel cognoscet, se iudicare, quod ille talis homo est praeſens in tali loco; ad que omnia distinctissime, & sine æquiuocatione facit voluntas illa; que est ipsa vox Michaelis: nam posita illa voluntate, statim Gabriel per se denuo acceptam voluntatem peccati, & in ea, tanquam in signo instrumentalis naturali cognoscit, Michael habere tale iudicium de praesentia talis hominis in tali loco: in quanto posset Gabriel falli; quia posset Michael relictus sua natura habere illam voluntatem sine tali iudicio, & mentiri. Cum ergo ea voluntas habeat essentiaſiter pro obiecto mentem Michaelis de tali obiecto, non potest percipi ea voluntas, que est vox Michaelis, à Gabriele, quin percipiat mentem, quam Michael significat, & ordinat ad Gabrielem, nec potest vnam mentem pro alia concipere: quia non est indifferens voluntas illa ad duas mentes diuerſas Michaelis significandas: ac per consequens non potest Michael ponere illam vocem, seu illam voluntatem, & nolle, quod intelligatur à Gabriele mens illa, ad quam communicandam ordinatur ex natura sua talis voluntas: prout in hominibus fieri potest, quorum voces ex se indifferentes sunt, & significant ad placitum, & determinantur etiam ab intentione preferentis ad hoc potius, quam illud significandum.

Aduerte tamen, me non excludere a colloquio Angelico omnem æquiuocationem, sed solum propriam: aliqua enim æquiuocatione faleat in proprio potest interuenire, v. g. si Michael loquatur Gabrieli explicando obiectum in ordine ad quod est, ut in tractatu dicitur, ut in natura talis voluntatis, que est vox humanas, & dicat, homo qui appellatur Iacobus Petrus est in foro: cum enim sint multi nomines qui vocentur eo nomine, posset Gabriel intelligere

de aliquo alio, qui non sit ille, qui est in foro. Ea tamen non est propria aequiuocatio, sed loquuntur vniuersalis disfuncta, quam Gabriel falso putat verificari in hoc particulari, cum non verificetur in eo, sed in alio. Ut si dicas, homo quidam est in foro, & audientes falso putent, illum esse Petrum, cum non sit Petrus, sed Ioannes; tu tamen non es loquens cum aequiuocatione propria, sed significasti, vnum ex hominibus esse in foro, Petrum, vel Ioannem, &c. & hoc ipsum audientes intellexerunt ipsi: tamen ex illa propositione disfuncta male intulerunt, esse Petrum, cum id tamen non dixeris, nec verba id possent significare. Ita Michael in casu predicto, & eius vox solum significat, vnum ex iis hominibus, qui vocantur eo nomine Petri, esse in foro; qui sensus solus est, quem Michael intendit, & quem Gabriel percipit: ipse tamen Gabriel postea male infert ex illa disfuncta, illum, qui est in foro, esse talen hominem: quae deceptio non prouenit ex aequiuocatione propria Michaelis, sed ex mala applicatione, quo Gabriel illud dictum vniuersale applicat ad tale indutum determinat. Aequiuocatio autem propria tunc solum datur, quando vox ex se apta est ad significandum determinat hunc hominem, verbi gratia, & mentem determinat loquentis de illo: nam vox Petrus apud homines ex se insituta est ad loquendum de hoc indutu, non sub disfunctio, sed omnino determinata: que aequiuocatio in loquitione vnius Angeli ad alium esse non potest; quia non loquitur per voices sensibiles, sed per voluntatem manifestandi suam mentem circa obiectum, quod vel determinat, vel disfunctum explicat, quale sit res ipsa propter ordinem essentiali, quem habet ad ipsum.

Hoc ergo supposito circa aequiuocationem, & amphibologiam in loquitione humana, dicendum est, Deum etiam eodem modo, licet non possit uti restrictione pura mentali, quando nobis loquitur, sicut nec homines licet possumus posse tamen uti ex causa amphibologia, & verbis ambiguous, & aliquando etiam ex fine occulandi aliquid, vel ob alias causas iustas, verbi gratia, ne doctrina sacra vilescat, si eius sensus apud imperios etiam obuius sit; obscuritas quippe ipsa, aliquando maiestatem, & autoritatem conciliat; alioquin etiam, & excitat ad attentius inquirendum sensum verum: Celantur infidelibus fabricatores fidei mysteria. Prædicuntur etiam futura, itavt interim non perfectè patcent, & postea eventus ipse doceat de veritate prædictionis. Deinde sustinetur melius debita subordinationis, & recursus ad Prælatos, & doctores Ecclesiæ pro vero sensu inuestigando, quod non fieret, si omnia aquæ omnibus obuia, & clara fuissent. Nec periculum etiam est deceptionis, aut erroris ex ipsa ambiguous, & obscuritate, cum reliquerit nobis Deus regulam infallibilem visibilem, nempe Ecclesiæ, cuius est verum diuini verbi sensum à falso discernere.

Diceret alius, si Deus uti potest aequiuocacione, reddi dubiam omnem fidem nostram; nam sicut supra dicebamus, formidate nos posse semper in fidei alienum, si Deus posset falsum reuelare etiam de potentia absolute: ita possemus semper formidare, an Deus aequiuocatione aliqua licita vult fuerit in iis, que reuelauit, ita ut sensus reuelatus alius sit ab eo, quem nos concipiimus. Vnde

Card. de Lugo de Virtute Fidei Divina.

de consequenter nutaret spes nostra, quæ in diuina promissionis infallibilitate, & stabilitate fundatur. Respondeatur, negando sequelam; quia licet possit Deus cum causa uti verbis ambiguous; non tamen ita obscuris, ut corum sensum verum nemo possit aequi, aut conicere aliquem alium sensum abtrahit subesse diuersum a sensu obuio, quem verba pte se ferant. Alioquin, ut bene notauit Coninch *ybi supra numero 64.* Deus ipse est nobis causa erroris: cum ex uno capire exigit a nobis fidem firmissimam suis verbis, & promissis, & ex alio ita loqueretur, ut sensus verborum omnibus obuius, & in quo ab omnibus verba intelliguntur, falsus sit; sensus autem verus ita obscurus, ut moraliter non possimus eum afferri. De facto itaque merito non formidamus in rebus fidei: quia sicut non habemus evidentiam de reuelatione, aut quod Deus loquatur, & tamen firmissime credimus, Deum reuelare, & loqui: quia ad hoc sufficiunt ea moralia, quæ faciunt evidenter credibile, quod Deus loquatur, & quod de hoc non possimus prudenter dubitare; ita dato, quod non habemus evidentiam omnimodam de sensu verborum, & quod in eis non sit ambiguitas, & aequiuocatio: habemus tamen tot, & tanta moralia ad id credendum, ut non possimus prudenter de hoc dubitare; & quidem plura motiva habemus ad credendum; non latere aequiuocationem in verbis illis, *Oris dies tercias regit exit a mortuis,* quæ ad creditibilitatem de reuelatione diuina, nempe quod ea sint ex Dei reuelatione. Sicut ergo possimus firmissime credere, illam esse reuelationem Dei, quia stancibus tot moralia creditibilitatis, non possimus de hoc prudenter dubitare, aut formidare: ita faciliter possimus firmissime credere, in illis verbis non latere alium sensum obscurum diuersum ab eo, quem pte se ferunt, qui certe si subesse, Deus nobis fuisse erroris causa cum iis verbis nobis loquutus fuit, in quibus, nemo potuit aliun sensum inuenire, vel prudenter suspicari. Imò difficultè excusat Deus à mendacio, vel fallitatem: Verba enim aequiuocata excusat à mendacio, quando verè sunt aequiuocata: sunt autem aequiuocata tunc solum, quando apud homines habete possumus duplècum significationem: utraque vero debet esse significatio humana, id est, quæ possumus hominibus deseruire, & ab iis aliquo modo percipi: alioquin non appareat, quomodo sit significatio humana, quæ non potest homines in obiectu notitiam deducere. Sicut ergo prudenter credimus firmissime, hac esse Dei verba, quia cum talibus, & tantis morialibus Deus fuisse nobis causa erroris, si reuelatio adulterina pro diuina nobis proposita fuisse: ita faciliter possimus firmissime credere, in his verbis nullum alium latere sensum, qui certe si lateret, Deus nos decepisset vendo verbis, in quibus moraliter non potuimus aliun sensum contrarium deprehendere.

Verba aequiuocata tunc excusat à mendacio, quando verè sunt aequiuocata.

S E C T I O VI.

Vtrum fides aliunde possit generare assensum falsum, circa reuelationem apparentem.

VIdimus, non posse Deum mentiri, aut fallere, arque adeo ex hoc capite non posse villo modo subesse fidei falsum. Nunc videntur

dum restat, an ex alio capite possit elici à fide affensus falsus. Quod duplice potissimum modo contingere posset. Primo, Licet Deus non possit falsum reuelare: posset tamen nobis propria aliquia ut reuelatio Dei taliter, ut obligaremur ad illam credendam, licet reuera non efficit reuelatio, & tunc videtur quod fides saltem per accidentem elicere assensum falsum: sicut aliquando proponitur nobis adoranda hostia non consecrata; ita tamen ut non habeamus fundamentum morale ad dubitandum, & per consequens teneamus eam adorare. Secundo, Posset fides medietate saltem concurrere ad assentum fallum, quando ex una propositione reuelata de fide, & alia praemissa naturali falsa, quam putamus veram, inferimus conclusionem falsam, ad quam conclusio videtur fides saltem partialiter concurrere, cum conclusio falsa inferatur partialiter ex praemissa de fide. Nunc videndum est, an in iis casibus possit fides saltem per accidentem concurrere ad assensum falsum. De primo dicemus hac sectione. De secundo sectione sequenti.

78 Quod vero attinet ad primum, questionem. *An fides in hanc, an fides infusa possit ferri ad reuelationem fidei existimatam veram, & solum apparentem, si ad reuelationem Dei excludat latius Suarez in praesenti diff. 3. sect. 13. existimatam Hurtado diff. 9. & Coninch. diff. 10. dub. 4. Omnes autem id negant, quos praedicti Auctores laetiori apparet congerunt & referunt. Quae sententia potissimum suadetur ex Scriptura, & Patribus semper fidem certam appellantibus. Secunda ad Timoth. 2. 1. Scio enim credidi, & certus sum, &c. Actorum 26. quaniam secundum certissimam sententiam nostre religionis Xc. Trident. sect. 6. cap. 9. cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, &c. Bafil. in moralibus regula 80. cap. 21. Fides enim est certissima animi expletio de divinorum veritate verborum. Chysoftom. homil. 21. in cap. 11. ad Hebr. Fides dicitur non potest, nisi cum circa ea, qua non videntur, certitudinem quis habuerit amplius quam circa ea, que videntur. Bern. epist. 190. fides enim est opinio sed in veritate certa subsistit. Et alij passim, ex quibus colligitur, omnem actum fidei esse cognitionem certam: ex quo fit à fortiori, etiam semper veram: quia certudo est firma adhaesio intellectus affectuensis, & necessaria connexio ipsius assensus cum veritate, ut docui in libris de anima. Si autem actus, quo credo Christum natum, non haberet hanc necessariam connectionem, sed contingente cum veritate, maneretque idem assensus fidei, licet Deus hoc non reuelasset, sed ex magistrorum doctrina ego crederem esse à Deo reuelatum, dicendum esset hunc assensum de facto esse quidem verum, non tamen certum, cum potuisse idem existere falsus: ergo si omnis actus fidei est certus, fatendum est, repugnare elici à fide assensum circa reuelationem apparentem propositam.*

79
Rationes quasdam minus efficaces.

Rationes pro hac sententia certissima aliquæ afferuntur minus efficaces. Aliqui probant primò, quia actus non potest esse sine suo obiecto proprio: obiectum autem fidei diuinæ est reuelatio diuina: ergo sine reuelatione diuina, non potest intelligi actus fidei diuinæ. Reuelatio autem solum existimata non est reuelatio diuina: ergo illa non potest terminare actum fidei diuinæ. Confirmat Pater Coninch. ut supra num. 74. Quia si Petrus aliquid mihi dicat, & ego putarem, cum esse Ioannem, cuius auctoritas magna apud me est, & ideo illud crederem: putarem quidem, me

credere Ioanni; non tamen ei credetem, cum ipse nihil mihi dicat, sed Petrus ergo etiam, qui credit ex reuelatione putata Dei, non credit Deo, atque ideo ille non est actus fidei, qua solidus credimus.

Hac tamen ratio, & exemplum fidei humanae, quo virtus, retorqueri potest contra ipsum: quia immo in eo casu habitus fidei erga Ioannem concurrit ad assensum: unde exterior eandem facilitatem in eo assensu, quam in aliis, quibus credo Ioanni; nullam autem faciliter, vel habuum habeo fidei erga Petrum: ergo idem habitus, qui inclinat ad credendum Ioanni, elicit illum assensum. Vnde idem dicendum videtur de assensu fidei erga Deum, quod habitus fidei erga Deum possit elicere assensum, quando puto eis reuelationem Dei. Neque ille actus habet aliud obiectum formale diuersum: habet enim pro motu reuelationem Dei, qua licet non extiterit, à me tamen concipiatur reuelatio sola Dei, qua eadem esset, si reuelatio illa extiteret, propterea existere potuit, si obiectum verum fuisset, propterea ponitur quare nihil mihi nunc obicitur ex parte motu, quod non obicitur idem, si reuelatio vere extiteret; non ergo differt hic assensus ex parte motu ab assensu, qui fuisset, si Deus illud obiectum vere reuelasset. Et quidem eandem facilitatem experitur, qui id crederet, quam in credendis aliis mysteriis veris à Deo reuelatis: quare ex hoc capite magis augeretur identitas habens ad credendas veras, vel falsas reuelationes appartenentes.

Pater Suarez plus nimio videtur se hac difficultate urgere loco citato, & num. 5. & sequentem, & impugnat plures rationes, seu solutiones, cur ruficus, qui inuincibiliter putat se obligatum ad credendum fide diuinæ articulatum sibi falso à Parochio propositum, non elicit assensum fidei diuinæ. Prima est Altfideorensis, qui negat posse contingere errorum inuincibilem & inculpabilem in rebus fidei: quia si homo ille simplex etiam, & indoctus faceret, quod potest, illuminaretur à Deo circa falsitatem reuelationis propositæ. Quam responsione Suarez reicit, & merito, ut incredibilem: est enim contra experientiam, nec fundamentum haber promissio ob illuminationis, cum non sit necessaria ad salutem, nec salus periclitetur ex eo quod aliquis sine peccato credit Abramum habuisse tres filios, cum haberet solum duos. Quod autem id toquum sine peccato contingere posset, constat manifestè, quia potuit homo inuincibiliter ignorare, vel non adiutare obligationem maioris diligentie adhibendæ, ut illuminaretur à Deo.

Secunda responsio est Maioris, qui concedit assensum eo casu esse eiusdem substantiae: cum assensu vero fidei infusa, non tamen esse fidem, quia fides debet esse vera. In hoc tamen potest esse quæstio de nomine, an scilicet assensus ille deberet denominari actus fidei diuinæ: posse enim aliquis dicere, hoc nomine solum intelligi actus, quibus creditimus Deo testificant: tunc autem non creditur Deo, cum Deus nihil tale dixerit. Hoc tamen, ut dixi, pertinet ad nomen: restat vero difficultas de re ipsa, an ille actus est in sua substantia supernaturalis, & elicit sibi habitum infuso fidei, sicut alij, quibus creditur articuli veri; quod si hoc concedatur, parum refert, an habeat eandem appellationem, & nomine cum aliis actibus: quia tota hac erit denomi-

minatio extrinseca proueniens ex eo, quod obiectum eius non sit vere à parte rei.

Ipse Suarez tandem numero 9, videtur difficultati cedere, & fatetur nunquam de facto articulum falso proponi ita sufficienter alicui, ut obligetur ad credendum ea modo, quo credere teneatur fide infusa articulos veros, sufficienter propositos. Nam articuli veri proponuntur à Deo toti Ecclesiae, & à tota Ecclesia singulis fidelibus cum rot & talibus motu, in quibus non potest falsitas aliqua latere. Quando vero alicui in particulari proponitur articulus falso, quem inuincibiliter putat verum, non proponitur de facto cum motu, quae illum obligent, nisi ad summum ad non dissentendum, vel ad credendum aliqua fide generatis sumptis, non tamen ea fide qua nullam habitationem admittat, donec de doctrina Ecclesiae certus sit. Si vellit enim advertere, dubitare posset, an doctrina illa conformis sit Ecclesiae, nec ne. Quare nec iudicium credibilitatis est tunc ciuidem rationis, quia non dicitur esse credendum indubitabilitate, vel si id dicitur, imprudenter dictat, & per consequens non est actus prudentie. Quod si ex ignorantia pueret id esse iuxta regulas prudentiae, hoc ipsum dictamen falso est, & contra prudentiam.

In hac respondet P. Suarez incidere mihi videtur in cunctum defectum, quem ipse paulo ante Alziodorensi oppofuerat: incredibile enim videbat etiam, quod omnibus rusticis, & crudibus personis, quoties eliciunt aſſensu fidei diuina, & infusa, proposita sunt mysteria credenda, non solum sufficienter reflectuē ad eorum capacitatem, sed taliter, ut eodem gradu, & cum equalibus motuſ, credibilitatis non potuerit eis proponi aliqui articuli falsi. Quod tamen saltem implicite videtur Suarez concedere: si enim ille rusticus ideo non potest credere fidei infusa articulum falso, quia non est sufficienter ei propositus ad indubitabilitate & firmissime illum credendum: ergo nec articulum verum potest fidei infusa credere: quia eadem profus modo ei veterque articulus proponitur, & experientia manifesta compertum est non adhiberi à rusticō maiorem diligentiam ad examinandū vnum, quā alterum articulum, an sit iuxta communem Ecclesie sensum necne: fed verumque ēquē ei à Patrocho proponi credendum firmissima fide, & verumque sine alio examine ab ipso credi. Quare, si articulus falso, non obligat eum ad aſſensum firmum, neque etiam verus obligabit. Si denique ex defectu solo huius obligationis non elicet actum fidei infusa circa articulum falso; neque etiam eliceret circa verum, cum non magis obligetur ex modo, quo ei proponitur. Vnde fatendum erit, eiūmodi per sonas variissimē, vel certè nunquam credere fide supernaturali: quem enim inquam articulum fidei infusa creditur, qui non fuerit eis propositus taliter ut eodem modo proponi eis possit articulus falso? Cetera vix inquam in mille rusticis inuenies, cui unus articulus taliter propositus sit. Quis autem dicat, eos nunquam elicere actus fidei infusa ob defectum propositionis sufficientis ad fidem indubitabilem praestandum? Alioquin nec iustificari poterunt etiam in Sacramento, cum sine fidei infusa actu adulterio non iustificetur: neque etiam barbari, vel inculti ethnici, quibus fides predicitur, in baptismo iustificabuntur, quia regulariter, licet sufficienter eis proponatur fides, & obligatio credendi iuxta eorum captum; non ta-

men sufficientia absoluta, vel ita, ut cum eodem gradu sufficientia, non potuerit eis proponi falso articulus, quod manifestissima experientia patet refutatur. Non potest ergo negari, quod obligatur iij saltē per accidens ad credendum firmissime, & possint credere fidei infusa articulos veros, licet non ita proponantur, ut aequē non possint articuli falsi proponi.

Aliunde ergo ponenda est repugnaria actus fidei infusa cum falsitate, quā ex defectu propositionis sufficientis: nimur ex natura talis actus, & habitus infusi; quia est virtus infusa, ut constat ex Trident. sess. 6. cap. 7. dicente, iustificationem fieri per infusionem gratia, & donum; quorū nomine intelligit proculdubio idem quod ab Innocentio III. in cap. *Adiutori*, de baptismō, & à Concilio Viennensi relato in *Clement. vniuersitatis de summa Trinitate*, significatum fuit nomine *virtutum*, quae in baptismo simili cum gratia infunduntur. Vnde Trident. eod. cap. 7. explicans, quae sint illa dona, quae infunduntur in iustificatione simul cum remissione peccatorum, nominat fidem, spem, & charitatem his verbis: *Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum, hoc omnia accipit homo simul infusa per Iesum Christum, cui inservit: fidem, spem, & charitatem.* Quare hereticus quidam nomine Petrus Ioannis, qui vixit sub Innocentio III. & damnatus, aque exflumatus fuit, ob hoc etiam in fide eraſte dicitur, *quia docebat in baptismo gratiam & virtutes, quas vulgo Theologus vocant, minime infundi*: ut referunt Pratolus in Elencho hæresum lib. 14. in Petro Ioannis, & Alphonſus de Castro aduersus hæreses verb. *Baptismus*, hæresi 4. constat autem, nomine *virtutum Theologicarum* ab vniuersa Ecclesia intelligi fidem, spem, & charitatem, & ita pueris ipsis in Catechismo tradi. Si ergo certum est, fidem esse virtutem infusam, conseq̄uebitur, ut ex natura sua elicere non possit, nisi actus veros: quia virtus est ex Augustino lib. 2. de libero arbitrio cap. 18. & 19. bona qualitas, qua nemo male vivit: virtus enim ut cum Aristotele ab omnibus recepto tradunt communiter Theologi, disponit potentiam ad optimum: quare virtus voluntatis disponit eam ad bonum, quod est optimum voluntatis: virtus vero intellectualis debet disponere intellectum ad verum, quod est optimum potentie intellectiva. Si ergo fides infusa per suam essentiam est virtus intellectualis, debet ex se habere alligationem intrinsecam ad actus veros & incapacitatem & repugnanciam ad falsos & erroneos.

Quod multo magis procedit in his habitibus infulatum virtutum, qui, ut infra videtur, in agentes de habitu fidei, dantur quasi passiones gratiae habitualis sanctificantis ad perficiendas potentias in statu filii Dei adoptiū, in quo per gratiam ipsam constitutur homo, atque ideo ex natura sui non dantur nisi ad actus, quibus homo perficiatur, & specialiter habitus fidei datur ut per actus fidei possit homo inchoare omne meritum salutis aeternae: quia, ut suppono ex tract. de gracia, omne meritum sine condignum, siue etiam congruum salutis aeternae debet procedere à fide, quae est primum, & necessarium initium totius meriti, & ante quam nullum meritum datur, quia voluit Deus, ut in negotio salutis aeternae, omnes essent docibiles Dei, & nihil tribueretur doctrina ipsius naturae, sed disciplina, & schola diuina, itavt nemo possit venire,

O 4 nisi

85
Repugnaria
actus fidei
infusa cum
falsitate po-
nenda est ex
natura talis
actus & ha-
bitus infusi.

86
Hoc milio
magis proce-
dit in habi-
tibus infusa-
rum virtutis
qui dantur
quasi passio-
nes gratiae
habitualiis
sanctificantis,
&c.

nisi qui audit à Patre aeterno, & nemo possit bene operari, propter expedit ad salutem, nisi quantum operatur iuxta fidei regulas, quæ magistrum ipsius Dei continent, quod ex Scriptura, & Patribus latius infra probandum est. Si ergo habitus fidei ad hoc infunditur, ut homo possit per actus supernaturales, & fini supernaturali proportionatos mereri suam salutem, & hoc non, nisi sequendo doctrinam & disciplinam Dei; debuit hic habitus ex natura sua alligari ad solas reuelationes Dei veras. Alioquin, si posset circa reuelationem etiam apparentem & falsam elicere actum supernaturale, iam per illum actum posset esse principium proportionati actus supernaturalis in voluntate, qui esset etiam meritioris salutis aeterna, & qui non procederet vera ex doctrina Dei, cum non praecessisset talis reuelatio Dei, quod efficeret contra id, quod Deus de facto intendit, volendo fidem esse principium totius nostri meriti in ordine ad salutem.

87

Obiectio tamen ex Suarez num. 8. quia si reuelatio apparente est eiudem rationis ex parte obiecti modi cum reuelatione vera, non apparet, quomodo Deus, operando iuxta naturas & exigentias rerum debeat negare habitui infinitum concursum ad eliciendum actum circa illud obiectum; quia Deus debet dare concursum suum prope obiecta postulant: quare si obiectum est eiudem rationis exigit concursum etiam Dei eiudem rationis. Respondeatur facile, Deum iuxta naturas & exigentiam causarum secundarum date vel negare concursum habitui infinito fidei ad assensum obiecti falsi. Neque enim debirum dandi, vel negandi concursum, attenditur solum ex ipso obiecto secundum se, sed etiam ex circumstantiis alii. Sic proposito obiecto bono delectabili non prohibito, Deus posset dare in actu primo concursum voluntati humanae Christi ad illud amandum: posita tamen prohibitione, voluntas Christi non posset illud amare, nec Deus dare concursum ad illius amorem, licet obiectum totum amabile esset idem, nec enim actus amoris deberet terminari intrinsecè ad prohibitionem. Item stante etiam prohibitione, Deus datet concursum voluntati puri hominis ad illud amandum; accedente tamen vnone hypostatica illius natura humana ad suppositum diuinum, non posset Deus dare concursum ad talem amorem. Ecce in vitroca casu obiectum terminari, & mortuum amoris maneret idem: & tamen propter circumstantiam extrinsecam prohibitionis, vel vnonis hypostaticæ, ad quas circumstantias non terminatur intrinsecè actus amoris, Deus iuxta leges etiam nature debet negare concursum; sic ergo, licet reuelatio secundum se eadem sit, quando est vera, & quando est falsa, & apparent; Deus tamen in secundo casu non debet, nec potest dare concursum habitui fidei infiniti ad eum assensum: quia habitus ipse ex natura, & essentia sua exigit, ne detur concursus in talibus circumstantiis.

88

Repugnantia actus & habitus fidei cum reuelatione falsa, est evidentia

Hinc etiam infero, repugnantiam hanc actus, & habitus fidei cum reuelatione falsa non esse solùm connaturalem, sed etiam essentiale, ita ut nec de potentia Dei absolute aliter fieri possit. Quod vi omnino certum supponere videntur Theologi, Bonaentia in 3. dis. 24. art. 1. q. 1. dicens fidem etiam infallibilem ac Dei præscientiam, Alex. 3. part. q. 68. membr. 7. art. 1. dicens, non magis posse fidei subesse falso, quam primæ veri-

tati. Idem docet Durand. in 3. dis. 24. q. 1. loca in presenti dis. 10. num. 4. dicit oppositorum esse temerarium: quod idem docet Hurtado dis. 19. sect. 3. §. 15. & 16. vbi alios referit. Et quidem, si quæ sunt argumenta ad probandum, quod fides possit versari circa reuelationem apparentem, ea omnia non probant solum de potentia absolute, sed etiam de potentia ordinaria, & iuxta naturam ipsius fidei. Reuelatio enim apparentis potest sine miraculo proponi, & cum obligatione credendi propter ignorantiam vel incapacitatem aliecum, quare si illa est obiectum proportionatum fidei, conaturaliter poterit circa illam versari. Quod idem considerari potest in aliis argumentis, scilicet affirmamus, & dissolvimus: omnia enim si quid probant, videntur etiam id probare possibile de potentia ordinaria.

Ratio autem esse videret clara: quia, quicquid sit, an qualibet creatura possit diuinum elemere, ut per potentiam obedientiam actionem possit produceire quodlibet, de quo nunc non disputamus (nam in eo sensu etiam fidei posse eleuari diuinum ad producendum actum exortum, & è contra habitus erroris ad producendum actum fidei, sicut voluntas posset eleuari ad producendum intellectum, & intellectus ad producendum volitionem) non tamen potest aliquis habitus, aut potentia eleuari, ut elicere actus contrarios sua exigentia tanquam actus suos. Nam voluntas producta ab intellectu non esset actus intellectus, nec intellectus producta a voluntate esset actus voluntatis, nec actus scientificus productus ab habitu erroris esset actus erroris, neque è contra, & sic de aliis. Similiter ergo, licet habitus fidei infusus per potentiam obedientiam produceret actum erroris circa reuelationem falsam, ille quidem non esset actus fidei, sed actus erroris; quia actus fidei sunt illi, qui pertinet ex essentia sua eligi ab habitu fidei, quoniam habitus fidei est, eo quod tales actus sunt, & verificantur circa tale obiectum. Hi autem sunt essentialemente supernaturales in substantia, ut suppono, atque ideo debent esse per suam substantiam veri, & non indifferentes ex se, ut sunt veri, vel eronei. Sunt enim ordinis diuini dati ad hoc, ut homo constitutus in ordine diuino operetur, qualiter decet operari hominem diuini ordinis, & filium adoptiu[m] Dei. Sunt igit[ur] actus tales in sua entitate intrinsecæ, ut formaliter perficiant hominem, si quidem per illos formantur eleuatur natura supra propriam conditionem: debet ergo per illos perfici, & non deterioriari; alioquin non eleuaretur, sed deprimeretur per tales actus. Hinc est, non posse actum voluntatis supernaturalem esse formaliter malum, quicquid sit de malitia extrinsecæ, & denominativa: quia illare potest cum honestate, & merito formaliter actualli ipsius actus imperati, ut dixi late dis. 15. de patient. sect. 9. Similiter ergo nec actus intellectus supernaturalis potest esse falso, & eroneus, quia iam tunc non perficeret, sed laederet, & deterioraret intellectum, quare non eleuaret, sed deprimeret hominem ad deterioriem statum erroris positionis, qui peior est, quam ignorantia putat neagationis; cum ergo actus fidei sint essentialemente supernaturales, debent etiam esse essentialemente veri, & certi ab ipsis indifferentes extrinsecas ad errorum, & veritatem: quare si Deus esset falso, circa reuelationem falsam, non esset hic actus, qui nunc est, sed alius omnino diversus, & per consequens

sequens non esset actus fidei; id est, non esset ex il-
lis, ad quos ordinatur fides, qui debent intrinsecè
esse determinati ad perficiendum subiectum, eo
quod semper sine operationes ordinis diuini.

Contra hanc communem doctrinam plures
sunt obiectiones. Prima definiatur ab experien-
tia, qua videmus rusticum eodem modo assentiri
mysteriori vero, & falso à Parocho proposito; vir-
que enim assentitur propter fidem reuelationem,
quam credit existere, & per verumque assensum
metetur: ergo virtusque elicet per eandem fidem
virtutem: neque enim dicit potest, ad credendum
falsum moueri solum auctoritate Parocho: cùm
re vera ex parte motiu non magis obiciatur Pa-
rochi auctoritas ad vnum assensum quam alium,
ergo si ad credendum mysterium verum mouetur
auctoritate Dei, ab eadem etiam mouetur ad cre-
dendum falsum.

Dicunt aliqui, rusticum etiam regulariter ha-
bere moritu ad credendum præter doctrinam
Parochi, quod si aliquando puer ob incapaci-
tatem non attendant ad alia motiu, tunc Deus spe-
ciali prouidentia, & quasi priuilegio mouet illos
ad assensum fidei, ita Lora in *presenti articulo 3.*
disp. 10. num. 12. Sed planè sine fundamento, quia
ille est visitatus, & communis modus credendi
quem habent ferè omnes rusticci, & ipsa expe-
riencia docet, non habere maiora motiu ad cre-
dendum verum articulum quam falsum à Parocho
propositum, & absque fundamento ponit
priuilegium ad habendam fidem absque motiu
sufficienti; illa enim non esset fides prudens, sed
leuitas.

Respondeo ergo iuxta supradicta, assensum
obiectu falsi non semper differre ab assensu fidei
penes obiectum formale in modo quo percepti-
biliter proponitur, ut probat obiectio; non ta-
men esse actum fidei; quia, vt dixi, habitus fidei
habet limitatum actuatum, ut non possit
concurre ad assensum omnes, qui respiciunt
reuelationem Dei, sed solum ad illos, qui ten-
dunt in veram reuelationem. Hac autem limita-
tio colligitur à posteriori ex Scriptura & Patri-
bus docentibus assensum fidei esse certum, non
posset autem esse certus, si posset esse falsus, ut
språ probauit. A priori vero colligitur ex eo,
quod fides sit virtus intellectualis per suam essen-
tiā; quare sicut virtus voluntatis tendit sem-
per in bonum, sic intellectualis in verum, ut ait
Aristoteles adductus à Sancto Thoma in *presenti articulo 3.* quare licet per virtutem voluntatis,
per misericordiam, v. g. possimus subuenire pa-
uperi facto, & apparenti; non tamen possumus per
virtutem fidei credere verum apparet: quia actus
voluntatis ideo est virtuosus, quia est bonus, bonus
vero, quia sequitur regulam prudentiae,
quam etiam sequitur subveniendo hic & nunc
pauperi apparenti: at vero actus intellectualis non
ideo est virtuosus, quia est bonus, sed quia verus,
(actus enim intellectualis non habent formalem bo-
nitatem, sed denominari à voluntate) ergo de-
ficiente veritate, non erit actus virtutis fidei. Fa-
teor, in predicto casu rursum accipi habere pian vo-
luntatis affectionem, & supernaturalem quidem,
qua vult credere fide diuina mysteriorum falso pro-
positum; fateor etiam mereri per illam voluntatem
credendi, & peccare etiam aliquando, si cam non
habeat: nego tamen posse elicere assensum fidei
diuina circa illud obiectum.

Dices, experitus rusticus eandem facilitatem

credendo articulū falsum à Parocho propositum,
quam experitur in credendis articulis veris,
ergo prouenit vtique assensus ab eodem habitu.
Respondeo, habitus infusos non dare facilitatem,
sed dari ad modum potentiae, ut detur posse non
facilius posse, vt dixi in Philosophia, & alibi
probandum est: totam autem facilitatem, quam
experimur, prouenit ab habitu acquifito, qui in
mea sententia non est, nisi species bene disposita,
& concordata. Habitus ergo acquifitus idem est
metetur: ergo virtusque elicet per eandem fidem
virtutem: neque enim dicit potest, ad credendum
falsum moueri solum auctoritate Parocho: cùm
re vera ex parte motiu non magis obiciatur Pa-
rochi auctoritas ad vnum assensum quam alium,
ergo si ad credendum mysterium verum mouetur
auctoritate Dei, ab eadem etiam mouetur ad cre-
dendum falsum.

Dices iterum, assensus ille articuli falsi est actus
Theologicus, cùm habeat pro mortuō, & obie-
cto formalē veritatem diuinam, non minūs,
quam assensus articuli veri: ergo procedit ab ali-
quo habitu Theologicō: non prouenit autem à
ſpe, vel charitate: ergo à fide, cùm non sint alijs
habitū Theologicī. Respondeo, actum illum
non esse Theologicum supernaturale, sed natu-
rale, atque adeo nec proprie Theologicum,
& nullo modo esse actum virtutis Theologicae,
cùm non sit actus virtutis, sed virtus, & defectus
& defectus intellectualis: sed neque etiam est
verus, deberet ab habitu Theologicō infuso,
qui non datur nisi ad actus Theologicos super-
naturales: actus autem naturales, qui versantur
etiam circa Deum, fieri possum à virtute natu-
rali potentiae, vel etiam ab habitu naturali ac-
quifito.

Secundū, principaliter obiecti soler, quia actus
aliorum virtutum supernaturalium possumt ver-
fari circa falsum, v. g. cùm ex religione adoramus
hostiam non consecratam, quam putamus con-
secratam: cùm ex misericordia damus elemosy-
nam pauperi facto, qui non est pauper: cum ex
obedientia ieunamus, putantes esse præceptum
cùm non sit: cùm ex iustitia soluimus, quod falso
putabamus deberi, & sic de aliis: cur ergo fides
etiam non poterit acceptare reuelationem Dei
existimatam, licet vera non sit. Respondeo
communiter, differentiam esse inter virtutes in-
tellectus & voluntatis; quod illæ versantur circa
verum: quare eorum perfectio conficitur tota in
conformitate cum obiecto, à quo immediate fu-
mitur veritas, vel falsitas in intellectu. At vero
virtutes voluntatis versantur circa bonum pro-
positum; & eatum perfectio non conficitur in con-
formitate cum obiecto, prout est à parte rei, sed
prout proponitur per rationem: tunc enim ope-
ratur bene voluntas, quando sequitur regulam
rationis, & tunc peccat, quando cam relinquit,
quidquid sit, an obiectum sit, vel non sit bonum
à parte rei: quare virtus voluntatis potest verfari
circa falsum, quia conformatur cum sua regula,
nempe cum dictamine rationis: virtus autem intel-
lectualis non potest verfari circa falsum, quia non
conformatur cum sua regula, quæ non est alia
nisi veritas ipsius obiecti.

Sed contra hoc vrgeri potest: quia si virtus
voluntatis potest verfari circa falsum, ergo & vir-
tus etiam intellectualis poterit: quando enim iu-
stitia, vel religio, v. g. versatur circa bonum ap-
parens, & falso, præcedere debet dictamen pru-
nitiae practicum, quo illud proponitur ut bo-
num: & quidem ad actus voluntatis supernatu-
rales

93

94

Obiectio 2.

*Quae sit diffe-
rentia inter
virtutes in-
tellectus &
voluntatis.*

95

tales iudicium præcedens de honestate obiecti debet esse supernaturale; si ergo obiectum ipsum à parte rei non est bonum, iam eis falsum iudicium prudentia dictans, illud esse bonum, illam hostiam esse consecratam, illum esse pauperem, &c. ergo prudentia etiam, qua est virtus intellectualis, veritatem circa falsum, quoties voluntas virtuosè versatur circa falsum.

Actus omnium virtutum voluntatis prærequiriunt iudicium prædictum verum.

Respondendum ergo est vniuersaliter, actus omnium virtutum voluntatis, præfertim super-naturales, prærequare iudicium practicum verum, quo proponatur ut bonum id, quod vere bonum, & honestum est: quo actus intellectualis non dictat hanc hostiam, v.g. esse consecratam, Misericordiam esse auditionem esse hodie præceptum, hunc esse vere pauperem, &c. sed dictat, bonum esse hic & nunc adorare hanc hostiam, audire Misericordiam, subuenire huic homini, &c. quod verissimum est: quia supposita notitia sive vera sive falsa de consecratio-ne hostiæ, de præcepto, de paupertate, bonum est ita operari. Ita iudicauit Iacob prudenter, bonum & honestum esse cognoscere Liam, quam putabat esse Rachelem: quia in iis circumstantiis honestum id erat, supposita deceptione præcedenti. Bonum etiam est huic apparenti pauperi dare elemosynam, quia non sunt nimis examinandæ potentium necessitates, ne fortasse vere indigenantes reiciantur. Ita Hurtado *disp. 19. §. 8.* & Co-ninch. *dict. disp. 10. num. 80.* qui ramen male addidit, ibi intervenire duo iudicia, quorum primum erat speculatorium dictans, illam feminam esse vxorem Iacobi, & hoc erat falsum: alterum practicum, quod inferbatur ex primo, & dicebat, ergo licet eam maritali affectu cognosco: & hoc erat verum, & pertinebat ad prudentiam. Hoc, inquit, non placet: quia si secundum iudicium habet se per modum conclusionis deducere ex primo, non potest esse actus prudentiae, nec actus verus supernaturalis. Nam prudentia certò iudicat de licito: non potest autem certò inferre obiectum esse licitum ex præmissa non solum incerta, sed falsa: demonstratio enim debet esse ex veris, & certis. Deinde, quia assensus conclusionis, ut diximus *sopra disp. 1.* assentire etiam falso in-directe, & ut quo ipsius præmissis obiectuis, que sunt mortuum formale afferendi conclusioni: si ergo secundum illud iudicium habet se per modum conclusionis formalis deducere ex primo, erit rique falsum: debet enim ita dicere: Ergo licet eam maritali affectu cognosco, quia licitum est ita cognoscere propriam vxorem, & hac est mea vxor: quod iudicium est falsum, cùm haberet pro obiecto falso partiali aliquid falsum, nempe illam esse suam vxorem.

96 Aliter ergo explicanda sunt illa duo iudicia, ita primum concurrat quidem ad secundum, non tamen habeat se ut præmissam, ex qua inferatur secundum tanquam conclusio. Vnde vel dicendum est, si secundum iudicium illud sit conclusio, non inferri ex illo alio, *hac est mea vxor*, tanquam ex præmissa, sed ex aliis præmissis veris, nempè ex his, *quoties aliqua proponitur ut vxor sine ratione prudenter dubitandi, licet cognoscatur*: *hac autem mibi taliter proponitur*: quod verumque erat iudicium verum. Sic etiam continget in adoratione hostie non consecrata: habemus enim hunc discursum: *quoties proponitur hostia adoranda sine ratione prudenter dubitandi de consecratione, adoranda est, hac hostia taliter proponitur*: ergo adoranda est: in qua nulla inter-

uenit præmissa falsa. Debet autem prudentia hoc secundo modo discurrere, & non primo illo: quia cum debeat probare, & proponere honestatem operationis, & illam esse licitam hic & nunc, bonitas autem operationis licite non proveniat formaliter, & proximè ex eo, quod competit ei à parte rei, sed ex eius conformitate cum regulationis, debet comparari cum ipso statu, quem habet in conscientia operantis, ut proponatur practicè, & proximè tanquam licita, & honesta, concurrit ergo illud primum iudicium dictans: *hac est mea vxor*, non ut præmissa, sed ut si verum iudicium illud reflexum, dicens, *hac feminam mihi proponitur, & a me indicatur ut vxor sine ratione prudenter dubitandi*: quod iudicium reflexum deseruit, ut præmissa ad ultimam conclusionem practicam.

Vel aliter secundo dicere possemus, secundum illud iudicium practicum nullo modo esse conclusionem deducere ex vilis præmissa, sive vere, sive falsa; sed esse assensum immediatum. Nam posita cognitione circumstantiarum, in quibus nulla occurrit ratio prudenter debitandi, an hac femina non sit propria, sed aliena; ex ipsis terminis constat, in his circumstantiis licite, & honestè posse cognosci. Sicut enim assensus illi vniuersali non fieret per discursum, sed immediatus, & ex terminis, quo dices, *quoties aliqua propanitur ut vxor sine prudenti ratione dubitandi, licet cognoscatur*: cur etiam hoc particularis non potest terminare assensum ex terminis immediatis, & sine discursu; in his circumstantiis (nempe quibus hac proponitur ut vxor, sine ratione prudenti dubitandi, qua omnia immediata, & sine discursu cognoscuntur) *licet hac feminam cognosci potest?* Quod iudicium practicum & ultimum est, nec aliud ulterius requiriatur ad operandum, & potest à prudentia eliciti. Et quidem, quod attinet ad operandum licet, sufficit iudicium illud immediatum, & hoc etiam esse magis iuxta modum connaturalis operandi nostri intellectus: qui quidem, quando sine discursu potest veritatem aliquam immediatè, & ex terminis assequi, non soler discursu viri, nec inveniatur per media, & argumenta, quod immediatè possidet, quando argumenta illa, & media conferre non possunt ad maiorem confirmationem veritatis. Ceterum, ut non solum licite, sed meritorie etiam operetur voluntas, requiri videtur, quod iudicium ultimum prudentia de honestate obiecti, sit cum discursu aliquo formalis, vel virtutis excepto iudicio illo prudentiae, quod prærequiritur ad voluntatem piam credendi. Diximus enim *sopra disp. 1.* prudentiam infusam, cuius actus prærequiritur ad operationes virtutum moralium infusarum, subordinari fidei, atque ideo iudicare de honestate obiecti dependenter à lumine fidei, & deducendo honestatem huius operationis in particulari ex principiis à Deo reuelatis, & fistendo in diuino testimonio, & veritate falso ut in motu partiali. Ad hoc autem requiritur discursus aliquis formalis, vel virtutis, quo ex motu fidei deducatur bonum esse adorare hanc hostiam, quia fide confortat, sub hostia consecrata esse corpus Christi, & honestam esse adorare hostiam, que absque fundamento prudenti dubitandi, proponitur adoranda, &c. Supposito enim, quod velimus iudicare de honestate obiecti non solo rationis naturalis lumine, sed etiam per regulas fidei; necesse est, alii quem

quem discursum interuenire, per quem resolutus ultimò honestas obiecti in testimonium diuinum. Excepti tamen iudicium requisitum ad volendum credere: quod quidem non oritur ex fide, sed præcedit fidem ipsam, atque adeo non fundatur in testimonio Dei, tanquam in motu assentiendi, sed in ipsa honestate credendi, que quidem potest in his circumstantiis ex terminis, & immediate apparet, sicut diximus de honestate aliorum obiectorum, atque adeo iudicium illud prudentia infusa potest esse ab aliis vlo discursu.

99 Addo, in aliis etiam materiis, licet iudicium practicum ultimum prudentia infusa debeat involvere aliquem discursum, quo ex diuina auctoritate colligatur honestas obiecti proprii, ut diximus: non tamen requiri discursum, quo eadem honestas colligatur ex illa propositione particulari incerta, *hac est mea vox, hic homo indiger, hac hostia est consecrata, &c.* Sed ex propositione vniuersali reuelata, & ex particulari reflexa certa, & immediata, nempe, *hac proponitur mihi, ut vox ab ipso prondenit dubio: hac hostia proponitur adoranda sine ratione dubitandi, &c.* ex qua simul cum alia praemissa vniuersali reuelata inferatur iudicium ultimum practicum prudentia infusa circa honestatem huius operationis.

100 Tertiò obiectu aliqui, quia actus virtutum supernaturalium possunt vitiani non obstante eorum supernaturale, sic enim dixi *dis. 15. de panitentia, sect. 9.* posse ex imperio venialiter malo procedere actum fidei, vel alterius virtutis infusa, & ab eo imperio denominati malum extrinsece ipsum actum imperatum: ergo poterit etiam actus fidei supernaturale vitio intellectus falsitatis, & erroris. Respondeatur, negando consequentiam, quia malitia denominativa, quam actus imperatus bonus accipit extrinsecè ab imperante malo, non reddit ipsum formaliter malum; immo manet bonus, & Deo placens & meritorius, & licet imperium sit malum, actus tamen imperatus consequens perficit potentiam, cui melius est illum actum habere, quam eo catere. At vero actus fidei falsus, non esset falsus & vitiosus denominative ab alio actu falso, à quo orioretur, sed in se ipso formaliter & immediate haberet virtutem falsitatis, & erroris, atque ideo non perficeret, sed deterioraret intellectum. Quare retroqueri potest argumētum: quia actus voluntatis supernaturalis non potest esse malus in se malitia formalis, que immediate affectat ipsum actum supernaturalis: ergo nec actus intellectus supernaturalis potest formaliter, & immediate vitiani virtio falsitatis, vel erroris.

Quarto obiectu solet, quia Iudeo credente Messiam nasciturum, paulò ante Christi nativitatem: potius nasci Christum ignorante Iudeo. & ipse perseverare in eodem actu fidei, qui tamen iam esset falsus. Aliqui dicunt, illum alienum insensibiliter variandum nato Christo, sed est incredibile, & sine fundamento. Respondeo facile, vel per illum alienum à principio credi Christum nascitum post tempus ultimae prophetiae, & revelationis: & tunc esset actus fidei, & perseveraret nato Christo, quia non negabat Christum natum esse iam, sed natum esse tempore ultimae revelationis; vel ille alienum negabat Christum esse natum in illa hora; & tunc ab initio non fuisset actus fidei, quia Deus non reuelauerat, Christum non esse natum illa hora: imo est id reuelasset, si tamen potest actus idem perseverare, posset manere idem actus nato Christo, quia semper mane-

ret negando Christum natum solum pro illo primo instanti pro quo ab initio negauit, non pro tempore sequenti, aliquoquin idem numero actus variat modum intrinsecum respiciendi suum obiectum, quod est impossibile, de quo dixi latè in libris de anima.

Quinto obiectu, quia per fidem credimus, obiectio 5. Christum esse in hac hostie consecrata: alioquin non adoraretur absolute, sed conditionate: & tamen potest huic assensu subesse falso. Respondeatur negando maiorem: solum enim fide credimus, Christum esse sub hostia ritè consecrata: quod modo autem iterum cum hoc posse, imo debere hanc hostiam adorare absolute, dixi latè in tomo de Incarnatione *dis. 37. sect. 4.*

S E C T I O VII.

Vtrum actus fidei possit, ut premissa concurrere ad conclusionem falsam.

101 162 **N**unc videndum est de secundo modo supra indicato, quo posset fides saltem mediare concurrere ad assertum falso; quando nimis ex una praemissa de fide, & altera naturali falsa inferatur alienum conclusionis falsa, v.g. ex his duabus praemissis, *ubi est duplex natura, est duplex persona: in Christo est duplex natura,* inferatur conclusio falsa, & heretica, ergo in Christo est duplex persona: ad quem alienum conclusionis falsa videtur concurrere utraque praemissa, & per consequens praemissa fidei, seu actus fidei infusa, quo illa creditur, videtur saltem partialiter concurrere ad actum falso circa conclusionem.

103 163 In hoc autem puncto duplex potest esse quaestio. Prima: An ille actus conclusionis est tunc verè supernaturalis in sua substantia, & clarius ab habitu fidei infusa. Secunda est, an saltem praemissa formalis fidei, que est actus supernaturalis, sit causa illius conclusionis. Quoad primam quaestionem posset aliquis contendere, actum illum conclusionis esse supernaturalem, & elicium ab habitu infuso fidei: quia hinc propter attinere obiectum conclusionis, atque obiectum etiam praemissa falsa, sit falsus: propter tam simili attinet obiectum praemissa de fide, & attinet illi propter motuum proprium fidei, nempe propter veritatem, & reuelationem Dei, est actus veritus, & ex hac parte videtur esse proprius actus fidei, & poterit esse supernaturalis. Nam sicut potest idem actus esse simili evidens & probabilis, clarus, & obscurus, respectu diversorum obiectorum, quando verbi gratia, assentitur conclusioi probabili propter duo principia, seu duas praemissas, alteram evidentem, alteram probabilem; ita videtur posse idem actus esse verus, & falsus in ordine ad diversa obiecta: quia veritas est conformitas cum obiecto, falsitas vero est disformitas; quare si eodem actu affirmantur duo obiecta diversa per modum plurium, poterit actus esse conformatus unius obiecto, & per consequens verus, & simul disformatus alterius obiecto, & ex ea parte falsus. Dixi, quando affirmat diversa obiecta per modum plurium, quia si affirmarentur per modum unius affirmationis nulla videtur remanere veritas, ut si dicas, in tali loco esse simili Petrum & Paulum; tunc si Paulus non sit, etiam si

Duplex quaestio in hoc puncto.
An ille actus can. insensibiliter esse rite verè supernaturalis sua substantia, & elicitus ab habitu fidei infusa.

sit Petrus, nulla videtur remanere veritas in illo acto; quia affirmatur similitus, & coniunctio virtutumque. Secus vero est, quando idem actus continet quasi plures affirmations diversas obiectorum dierorum. Sicut scientia Dei eadem indubitate affirmat plura obiecta, & habet plures conformitates cum illis. Talis autem videtur esse actus, quo assentimur obiecto conclusionis proprius obiectum præmissatum, & simul saltem indicat assentimur ipsius obiectis præmissarum: non enim affirmant illa omnia obiecta per modum unius, sed per plures quasi affirmations, unde magis assentimur obiecto præmisso, quam conclusionis; & aliquando magis obiecto unius præmissæ, quod evidens est, quam obiecto alterius præmissæ, quod solum est probable, & obscurum. Quod totum postea approbarunt inueni apud Ripaldam tom. 1. de ente supernaturale, distinctione 47. num. 16.

104

Cæterum, quidquid sit de hac doctrina, non videtur concordandum, actum conclusionis eo causa fore per se & formaliter supernaturalem: quia etiam si ille actus possit dici verus respectu unius obiecti; adhuc est falsus respectu alterius obiecti, & per Consequens totus actus manet defectuofus, & vitiosus; quia bonum ex integra causa, malum autem ex quoconque defectu: si autem esset supernaturalis, cum sit actus realiter indubitate, torus esset supernaturalis, & nihil proflus esset naturale in ipso; quia naturale non potest realiter identificari cum supernaturali. Vnde falsitas etiam ipsa, & error circa obiectum falsum esset supernaturalis, quod videtur repugnare supernaturalitati horum actuum, qui, ut supra diximus, dantur ad elevandam & perficiendam potentiam supra suam conditionem. Nullo autem modo perficitur intellectus per errorem supernaturalem, sed potius deprimitur, & deterioratur, etiam si simul cognoscatur aliud obiectum verum. Magis enim esset contra Christi dignitatem, si haberet errorem positivum circa aliquid, licet simul haberet scientiam aliorum possibilium, quæ modo non sit, quam si ea possibilia non sciat per meram negationem scientie absque ullo errore positivo. Vnde in Beatissima Virgine conceditur ignorantia pura negationis de aliquibus, quæ non pertinebant ad eius statum; non tamen error positivus, seu iudicium falsum. Cum ergo actus ille esset erroneus, & malus simpliciter intellectui, non posset esse torus, atque adeo nec ex parte supernaturalis cum sit indubitate.

105

Confirmari potest primò exemplo voluntatis, in qua si aliquis per eundem actum eligeret medium malum propter finem bonum, torus ille actus esset simpliciter malus, nec posset esse supernaturalis, vel elici ab habitu charitatis, vel alterius virtutis infusa, quia licet quatenus attingeret, & amaret finem bonum, conformaretur eum regula rationis, discederet tamen ab illa, quatenus eligeret medium malum, atque ideo totus ille actus displiceret Deo, cum non posset ex parte placere & ex parte dispiacere nullas habens partes, & torus esset peccaminosus; repugnat autem peccatum supernaturalis datum ad perficiendam potentiam in ordine diuino. Similiter ergo dicendum est de actu intellectus erroneo propter disformitatem ab aliquo obiecto cum sit eadem ratio.

106

Confirmatur secundò, quia si ad supernatura-

litatem illius actus sufficeret attingere obiectum verum, & motuum fidei non obstante fallitum circa aliud obiectum, sequeretur, quod de facto quoties rusticus credit articulum fallitum proper reuelationem existimatam Dei à Parochio libi propositam, assensus ille esset supernaturalis elicitus ab habitu infuso fidei, quia ille etiam adhuc licet esset falsus respectu articuli falsi crediti, & respectu reuelationis falsò existimat, esset tamen verus, prout attinet etiam veracitatem Dei, quod est motuum partiale, & simul affirmatur per illum assensum: & quidem veracitas Dei est proprium, & dignissimum obiectum habitus fidei infusa, quare non appetatur, cur non posset ex complete assensus ille esse supernaturalis, nisi facilius repugnantiam oriri ex eo, quod simul sit actus fidelis, & erroneo circa obiectum materiale & circa reuelationem fallitum apparentem; ergo similiter assensus conclusionis falsæ non est supernaturalis, licet simul sit assensus aliquius præmissæ de fide proper consonitatem nimis alterius præmissæ & conclusionis falsæ.

Vnde inferatur assensum illius conclusionis falsæ non esse actum elicitorum ab habitu infuso fidei: nam licet attingat obiectum fidei, habitus tamen infusus datur ad eleuantem potentiam in ordine solum ad actus supernaturales ad quos potentia sola non habet vires: quando vero actus est naturalis, etiam si veretur circa idem obiectum, non indiget potentia aliquo principio eleuante, sed ipsam habet vires sufficientes, & ad summum adiuuat ab habitu acquisito, ut facilius & melius operetur. Cum ergo assensus illius conclusionis falsæ sit naturalis, ut diximus non est ad quid debet, vel possit habitus fidei infusa concurrens.

Restat nunc altera questio, an præmissa fidei supernaturalis concurrat partialiter ad illum assensum conclusionis falsæ. Aliqui dicunt, præmissam fidei concurrens quidem ad conclusionem quoad substantiam actus, non tamen quod substantiam assensus; ita Bañez in prefenti quæst. articulo 3. dub. 2. §. ultima conclusio. Hoc tamen difficile explicari potest, quia substantia actus non potest condistingui a substantia assensus, nisi ut ratio superior ab inferiori, quatenus modo actus est quid commune assensus, & appositionis. In hoc autem sensu male applicari difficultatio illa ad nostrum casum: in quo, si præmissa fidei concurrens ad conclusionem falsam, debet quidem concurrens ad illum, ut ad assensum: concurrens enim ad illum, tanquam præmissa ad conclusionem: præmissa autem non concurrens solum ad actum vicinum, sed ad assentientem conclusioni mouendo, & determinando intellectum, ut assentiantur obiecto conclusionis proper obiectum præmissarum. Si ergo conclusio penderet ab illa præmissa, debet pendere ut conclusio, & per consequens ut assensus; quia conclusio ut conclusio efficiatler est assensus. Nec dici potest conclusio nem illum, ut conclusionem pendere solim ab altera præmissa falsa, & non a præmissa fidei: quia una præmissa nihil potest concludere nec potest esse conclusio illa, quia non resipicit essentia obiecta duarum præmissarum. Videatur Hurtado dist. 19. §. 53. & seqq.

Ipsè vero Hurtado in primis §. 57. dicit, præmissas formales non influe physice in actum conclusionis, sed solum in genere causa formalis determinante intellectum: & postea §. 58. dicit conclusio

Disput. I V. Sectio VII. 169

conclusionem illam falsam non procedere à præmissa fidei supernaturali, sed à præmissa naturali falsa, & ab alia etiam præmissa naturali fidei, quia simul cum actu supernaturali fidei sit alius actus naturalis circa idem obiectum, à quo potest procedere illa conclusio naturalis falsa; absque eo quod concurrat præmissa supernaturalis. Hoc etiam responsio difficultis est. Primum. Quia esto, quod præmissæ non concurrant efficienter, sed solum formaliter ad actum conclusionis; ille tamen concursus formalis magis essentialis, & proprius videtur, quam efficiens, quare Deus potest supplerre concursum præmissæ in genere causæ efficiens, non tamen concursum in genere causæ formalis. Vnde, si cognitio concurrit etiam in genere causa efficiens ad actum amoris, Deus poterit supplerre illum concursum, & facere amorem in nobis sine dependentiâ à cognitione in genere causæ efficiens: non tamē potest ponere eum in nobis sine eo, quod precedat cognitione boni mouens in genere causa formalis: atque ideo principium illud, nihil voluntam, quin præcognitionem, magis vniuersaliter, & essentialiter verificatur ratione concursus formalis, quam efficiens, quem cognitione habet in amorem. Si ergo repugnat præmissæ fidei infusa concurrere ad conclusionem falsam, magis repugnat concurrere in genere causa formalis, qui est magis proprius concursus præmissæ, ut præmissæ quam in genere causa efficiens.

Secundum: illud etiam, quod additur de præmissa naturali fidei, à qua, & non à supernaturali, procedat conclusio illa falsa, difficile est: quia in primis falso supponitur, simul cum actibus supernaturalibus fieri semper altos actus naturales circa idem obiectum, ut vidimus *sopra* *disp. 1. scilicet 9.* Deinde etiam eo concessio, adhuc præmissa ipsa fidei supernaturalis deberet mouere ex parte sua intellectum ad assensum conclusionis saltem in actu primo. Nam mouere in actu primo ad assensum conclusionis, nihil est aliud, nisi proponere intellectui tale obiectum, in quo contineatur obiectum conclusionis, & ex quo in actu primo intellectus via bonitate illationis, & continentia obiecti conclusionis in obiectis præmissis, continetur, & alligetur ad non negandum, in modo ad affirmandum obiectum conclusionis, cui iam implicitè in præmissis assensum præbuit. Hoc autem totum facit præmissa fidei supernaturalis, non minus quam naturalis, cum proponat obiectum suum, in quo partialiter contingat obiectum conclusionis, & quod mouet in actu primo intellectum ad non negandum, sed potius affirmandum obiectum conclusionis, quod implicitè amplexus est in præmissis. Finge enim non ponit præmissam naturalem fidei simul cum supernaturali, sed solum supernaturalem; adhuc non minus intellectus experietur se continentum in actu primo, & propensem ad explicitè assentendum conclusioni, cui iam implicitè assensus est in præmissis. Et quamvis Hurtadus dicat, eo causa Deum non daturum concursum ad assensum conclusionis, id tamen parvū videtur referre, quia iam præmissa fidei supernaturalis ex parte sua inclinabat, & mouebat intellectum, & proprie- mortuo suadebat assensum. Si non est autem inconveniens, quod præmissa fidei in actu primo suadeat, & moueat, ac incitat partialiter ad assensum falsum, non erit etiam inconveniens, quod ex illa motione partiali sequatur in actu se-

Card. de Lugo de Virtute Fidei Divina.

cundo assensus falsus. Nam in rigore loquendo indecentia rota, si quæ est, inuenitur in suassione illa & notione in actu primo. Si enim in actu primo suadeas alieui, & proponas rationes conuidentes ad credendum falso, in modo facias eum credere aliquod in quo iam implicitè continetur illud falso; parvum refert, quod ille postea credat, vel non credit explicite falso illud; cum iam ex parte tua illum disposeris, & compuleris ad credendum. Si ergo præmissa fidei potest saltem partialiter, & simul cum præmissa fidei suadere in actu primo, & mouere ad assensum conclusionis falsa, parvum auget indecentiam, quod postea sequatur assensus explicitus, & parvum minuit, quod negato concurso Dei non sequatur.

Facilius ergo, & vertius conceditur, eo casu, posita una præmissa formalis fidei & altera falsa, sequi assensum naturalem conclusionis falsa, que ex utraque præmissa sequitur, prout cum aliis concedunt Suarez *disp. 6. de fidei scilicet. 5. num. 4.* Granado *disp. 7. num. 6.* Coninch. *disp. 10. n. 82.* & latius P. Ripalda *tom. 1. de ente supernaturali disp. 56. per totam*, ubi multa congrit in confirmationem huius sententia. Quia breuiter prodari potest, quia non est inconveniens, aut nouum, quod causa aliqua ex se bona, & perfecta, propter concursum alterius concusca prava & vitiosæ concurrat partialiter ad effectum virtutum, ut contingat in concurso Dei cum voluntate creature ad actum malum: in potentia etiam progressius concurrente ad claudicationem cum cruce viati: in potentia generativa concurrente ad generationem monstri cum causa alia male affecta, & in mille aliis exemplis. Quare adiuvatur prædicti Doctores præmissam fidei non esse discordam simpliciter causam conclusionis falsa, sicut nec Deus dicitur simpliciter causa peccati, vel actus mali, nec potentia progressiva causa claudandi, & sic de aliis: quia nimis actus fidei verus ex se suadebat verum, & inclinabat ad verum; ex concursu autem præmissæ falsæ, illud verum, quod proponebat præmissa fidei, detorquetur ad suadendum aliud falso. Nec obstat differentia, quam indicauit Hurtado *vbi supra* §. 56. *in fine*, quod Deus sit causa vniuersalis, & fides in casu nostro sit causa particularis. Hoc inquam, parvum refert, cum quia præmissa etiam fidei est causa vniuersalis, & indifferens de se ad plures conclusiones diuersas inferendas, vnam cum tali alia præmissa, aliam cum alia, & alias plures cum aliis: ad hanc autem conclusionem determinatur à tali præmissa falsa sibi coniuncta; tum etiam, quia licet Deus ex se sit causa magis vniuersalis; eius tamen potentia, prout à Deo specialiter applicata ad concurrentem vnam hac voluntate ereta ad actum amoris, vel odij, solum est indifferens ad amorem, vel odium, & tamen quia determinatur à voluntate creata ad actum odij præter Dei intentionem, Deus non dicitur causa odij peccaminosi. Maiorem autem indifferentiæ habet præmissa fidei ad diuersas conclusiones inferendas: quare cum præter eius inclinationem determinetur à præmissa falsa ad hanc conclusionem falsam, non debet ei tribui talis effectus vitiosus.

Quod polliamus rursus explicare, & confirmare primum in exemplo supra indicato hominis testificantis, & suadentis alteri aliquid, ex quo interfieri possit aliquid falsum. Si enim audias duos testes, vnum veracem, qui testificantur Petrum occi- fuisse.

I 10
Posita una
præmissa for-
malis fidei, &
altera falsa
sequitur af-
fensus natu-
ralis conclu-
sionis falsa.

I 11
Explicantur
& confirma-
tur exemplo
hominis testi-
ficantis.

cisum ab eo , qui ingressus fuit tali hora eius cubiculum , alterum mendacem , qui dicit neminem ingressum fuisse tali hora cubiculum , nisi Ioannem , ex utriusque testimonio tu infers , Petrum occisum à Ioanne , quod falsum est . Tunc certè primus testis nec te fallit , nec est causa simpliciter , ut decipiaris , quia verum solum testificatur , & ideo non est inconveniens , quod homo etiam satisfissimus id testificetur ; licet ex eius testimonio , concurrente illo alio testimonio falso , inferas errorē : sed solus secundus testis est causa simpliciter tuae deceptionis . Sic autem se habent in casu nostro illæ duas præmissæ ; quarum una testificatur , & proponit solum verum ; altera proponit , & testificatur falsum , & ideo ea sola est causa , quod decipiaris in conclusione ; nec dedecet præmissam fidem , etiam si supernaturalis sit , quod ex eius testificatione partialiter , accidente testificatione falsa alterius præmissæ , inferatur falsum : ipsa enim tendebat ad verum , neque est causa deceptionis , sed altera sola præmissa falsa , quæ accessit , & detorrit verum illud ad probandum falsum .

Nem confir-
matur exem-
plo scientia
naturalis.

Confirmatur secundo exemplo scientiæ naturalis , quæ licet sit cognitio etiam essentia literaria , & certa , adhuc cius actus cum alia præmissa falsa potest concurrere ad conclusionem falsam , nec hoc est contra perfectionem , & certitudinem scientiæ , ut constat : ergo nec erit contra perfectionem , aut certitudinem fidei , quod cius actus cum alia præmissa falsa possit inferre conclusionem falsam : nam sicut in primo casu scientia non errat , nec fallit , ita nec in secundo casu fides .

112
Quatenus
posse dici
quod actus
fidei sit causa
illius conclu-
sionis falsæ.

Adverte tamen , licet non debeat dici , quod actus fidei sit simpliciter causa illius conclusionis falsæ , vel erroris propter rationem dictam : posse tamen concedi , quod actus fidei sit causa illius conclusionis cum addito , nempe quatenus assensus conclusionis terminatur ad obiectum materiale , & formale fidei : nam licet præmissa fidei non ordinetur ad conclusionem prout est de obiecto falso , ordinatur tamen ad hoc , ut quemque conclusio ex illa inferatur , attingat eius obiectum , ino , hoc per suam essentiam exigat : sic etiā Deus concedi solet , quod sit causa actus mali sub ratione entis , vel sub ratione actus liberi in communi , non vero sub ratione talis : quia Deus intendit , quod producatur ens , atque etiam actus liber , quamvis non intendat productionem talis actus liberi , sed materialiter ad illum concurrat determinatus à causa creata libera . Sic etiam præmissa fidei intendit conclusiones illatas sub eius motu , licet non intendat conclusionem falsam , sed ad illum ut talem concurrit materialiter , & determinata à præmissa falsa .

113

Dices , conclusio hæc falsa ut talis est , & vt interfert tale obiectum falsum , est conclusio ; ergo etiam propterea talis exigit per se præmissas , non alias , quia talis conclusio ut talis per se respicit talia principia obiectuum : ergo per se exigit , & respicit has præmissas , quarum una est præmissa fidei : ergo non per accidentem , sed per se interfert ex præmissa fidei . Respondeo , hanc conclusionem , quatenus talis conclusio est , seu provint ut tale obiectum ex talibus principiis , respicere quidem per se utramque illam præmissam : non tamen singulæ præmissæ interfert per se illam conclusionem , nec arguitur bene ex eo , quod conclusio per se exigat talen præmissam , quod talis etiam præmissa per se exigat , vel interfert talen conclusio-

nem : quia illud per se est a qua inveniuntur , cum semel appeller supra conclusionem , & postea super præmissam : nec nouum est , quod illi clavis per se exigit talen causam , quæ tamen non exigit per se illum effectum , sic actus erroris per se exigit esse ab intellectu , cum sit actus vitalis , & intellectus ; & tamen intellectus non exigit per se errorum , nec ordinatur per se ad illum , sed per accidentem . Item actus malus per se exigit concilium Dei , cum sit ens creatum , & tamen Deus , & eius concilium ait primo non exigit per se actionem malum . Magis etiam ad rem nostram potest affieri exemplum in eo , qui peccaret circa obiectum per fidem fidei præpositum . Si Deus v . g . aliqui revelaret , quod certissime die sequenti esset ab hostibus occidens , & hac occasione ipse in odium Dei prouperet propter certitudinem illius mali , quam per infallibilem assensum fidei conceperat rursum illud Dei per se exigit certitudinem illius fidei præcedentem , ex qua homo in odium prouperat & tamen nec revelatio Dei , nec assensus fidei , quo creditur , exigit per se illud odium , nec ad ipsum per se ordinatur . Sic ergo dicimus , conclusionem illam erroneam per se omni ex illa præmissa fidei cum alia falsa : ipsam tamen præmissam fidei non ordinari per se ad talem conclusionem non illam per se exigere .

Vna superesse potest difficultas circa hanc communem doctrinam : quia si conclusio illius fidei procedit à præmissa fidei , saltem materialiter , & per accidentem , iam co ipso habet intrinsecam connexionem cum illa , & per consequens iam videtur esse in sua entitate supernaturalis : quia etiam illi qui per suam entitatem intrinsecam penitus vel præsupponunt principium aliquod supernaturale , co ipso videntur esse supernaturales : iam ergo reddit absurdū illud , quod in priori questione vitare curauimus , quod actus erroris , & conclusio falsa sit in sua substantia supernaturalis .

Hæc tamen difficultas in primis omnino celaret , si aliquis dicere , præmissas non influere physice efficienter in actum conclusionis , sed solum concurrere formaliter , mouendo , aut determinando intellectum ad assensum conclusionis : unde enim actus conclusionis , licet intrinsecè resipicit præmissas obiectivas , seu obiecta præmissarum : non tamen respiceret per suam entitatem intrinsecam has præmissas formales supernaturales , sed potuisset esse idemmet actus conclusionis , licet utrumque præmissa præcedens efficeret naturalis . Ceterum supposito etiam , quod præmissæ formales influant physicè efficienter in actum conclusionis , & quod hæc numero conclusio dependeat per suam entitatem intrinsecam , ab hac præmissa supernaturali , eo quod intellectus non pendat à suis principiis per actionem diffundantur , sed per se ipsam ; adhuc difficultas quoad hoc communis etiam erit ad actus voluntatis , & independenter ab hac quæstione solvenda est . Non enim minus dependet cognitionis , vel voluntatis suo obiecto ; quare , qui habet actum fidei , & quia illum in se experitur , gaudet de illo propter lignem vanæ gloriae , ut possit de fide sua apud alios , vel certe apud se vanè gloriari , habet quidem actum voluntatis malum , qui essentia literaria supponit illum actum fidei , de cuius existentia cognita virtutem gaudet : unde voluntas illa per suam entitatem intrinsecam respicit , & supponit actum illum fidei , de quo gaudet , & quem suppono fuisse supernaturalem : & tamen voluntas illa mala est .

& per consequens non potest esse in sua entitate supernaturalis, licet intrinsecè supponat aliquid supernaturale, & ab illo procedat, ut ab obiecto. Quod idem argumentum fieri potest de illa cognitione precedenti, qua experitur homo in te, actum illum supernaturalis; quem licet non cognoscit distinctè ut supernaturalis, cognoscit tamen illum actum eundem, qui te ipsum est supernaturalis; & tamen cognitione illa non videtur esse supernaturalis, nec procedere ab aliquo habitu insufo.

Ad hanc ergo difficultatem responsio generalis petenda est ex iis, quæ diximus disp. I. sect. 9.

Vbi distinximus duplex genus encium, seu actu supernaturalem: alterum supernaturalis formaliter, & ratione sui, quales sunt habitus, & actus fidei, spei, & charitatis, &c, gracia habituatis, vno hypothetica; alterum genus supernaturalium solum præsupposituè, quales diximus esse eos actus, qui licet non possint esse, nisi præsupposito aliquo miraculo, vel ente supernaturali proprio illo tamem supposito, debentur ipsi natura iure suo, & ideo magis videtur dicendi naturales, quam supernaturales, v.g. quando homine mortuo, & postea resuscitato, Angelus cognoscit, hominem illum resurrexisse; illa quidem cognitione eidem Angeli non potuit esse, nisi supposito miraculo resurrectionis: sed tamen actus naturalis est in sua substantia, quia ipsi naturæ Angeli debetur talis cognitione in illis circumstantiis, & solum præsupposituè est supernaturalis. Tales etiam diximus esse actus, quibus homino experitur in se saltem confusè suos actus supernaturales: licet non experatur, quod sint supernaturales: quia illa: etiam cognitione proprij actus fidei, vel charitatis non potuit esse, sine illo actu cognitionis, quem supponimus esse supernaturalem. Cognitione tamen illa debetur naturæ humanae, cui iuri suo debitum est, quod experatur actus, quos habet, qualemcumque illi sint, ut latius ibi explicatum est.

Illo ergo eadem doctrina applicanda est ad difficultatem praesentem: quia sicut naturæ intellectuali deberunt, quod experatur suos actus, ut possit reddere rationem de illis: ita eidem naturæ intellectuali debetur, ut ex præmissis, & cognitionibus, quas habet, qualemcumque illæ sint, possit discurrere, & inferre conclusiones: quia cum homo sit animal rationale discursuum, debetur ei discrus ex iis, quæ cognoscit: quia alioquin non posset humano modo dirigere suas operations. Sicut si proposito bono, quod claram videtur esse bonum, non posset illud velle ex defectu concensus, atque ideo nesciret reddere rationem sue omissionis, cum ex parte obiecti nihil illum retardaret: sic postis præmissis, & cognita bonitate illationis, eo ipso proponitur veritas conclusionis amplectenda, cui si non posset assentiri, conuincetur de absurditate, & nesciret respondere cur non coöcederet id, quod sibi ut verum omnino proponebatur. Vnde etiam si concederet omnem hostiam cum certitudine morali, conseruata esse adorandum, & hanc hostiam esse tamem, & rursus ex his sequi, hanc esse adorandum, adhuc non deberet, nec posset eam adorare, quia non posset inferre conclusionem practicam, quod hæc sit adoranda: quæ omnia sunt contra modum operandi humanae debitum: humana natura: ideo dicendum est, assensum illius conclusionis esse solum supernaturalis præsuppositum.

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

ne, non formaliter; nam positis illis præmissis, & cognita bonitate illationis, debetur intellectui concutus ad actum conclusionis: nec solum debetur, sicut visio Dei posito lumine glorie: hæc enim non debetur intellectui, sed lumini, at in nostro casu illatio conclusionis debetur ipsi homini properius, quod habet intrinsecuè ad operandum humano modo, & idcirco ille actus non indiget alio principio eleuante, sicut nec actus, quo Angelus cognoscit hominem hunc resurrexit; licet hæc etiam cognitione sit supernaturalis præsuppositus, ut explicimus dicta sect. 9.

DISPUTATIO V.

De evidentiā credibilitatis requisita
ad assensum fidei.

SECTIO I. Probatur evidentiā credibilitatis procedens actum fidei.

II. Reforuntur, & solvantur argumenta
contra necessitatem evidentiā credibilitatis.

III. Virum iudicium evidens hoc de credibilitate oriatur à fide.

IV. Recensentur breviter motiva, quæ redunt evidenter credibilitia obiecta
nostræ fidei.

Biecta fidei non solum debent esse vera, ut vidimus disp. precedenti, sed etiam debent esse credibilia, hoc est, sive digna, de qua credibilitate nobis agendum nunc est. V autem sensus quæfionis clarus sit, aduentus, nos nomine credibilitatis in præsenti, non intelligere solum, quod obiectum taliter proponatur, ut credi possit, hæc enim credibilitas latius pater, & competit rebus iis etiam, quas fide humana prudenter creditus. Nunc ergo loquimur de credibilitate superiori, quare querimus an qualibet fidelis, antequam fide divina credat, debeat cognoscere obiectum illud esse, ut prudenter possit, & debat omnino credi sumissime, acriterissime, & super omnia alia, & an rursus hæc credibilitas, & obligatio taliter credendi debet, non vt cum que sed evidenter cognoscit: quod est querere, an ante fidei assensum esse debet in quolibet fidei iudicium evidens de credibilitate obiecti modo explicato.

*Nomine credibilitatis
quid intellégitur.*

SECTIO I.

Probatur evidentiā credibilitatis procedens
actum fidei.

*O Mitto errorem antiquorum & nostri etiam
seculi hereticorum dicentium, nihil credi debere, nisi quod Spiritus sanctus immediate proponit, interiusque reuelat, qui, (vt ait Augustinus lib. de doctrina christiana in principio)
est error superstitionis, & multis periculis expositus nam præterquam quod est contra experientiam, & scripturam, ex qua constat prædicatio-*

P. 2 nem